

רבי צבי יהודה מלצר זצ"ל

רבי צבי יהודה מלצר זצ"ל

רבה של פרדס חנה ורחובות
וראש ישיבות קלצק והדרום

מדברי תורתו
תולדות חייו ודמותו

יוצא לאור ט"ו תמוז תשע"ט
חמישים שנה לפטירתו ט"ו תמוז תשכ"ט

הערות ותגובות

עמיחי כנרתי

0533-110970

esa@etrog.net.il

תוכן העניינים

הקדמה

תולדות חיים

11.....	תולדות חיים בקצרה.....
17.....	תולדות הרבנית סוניה שרה ע"ה.....
20.....	שביבי אור.....

מאמרי הערכה והספד על הרב צבי יהודה מלצר זצ"ל

37.....	הרב יהושע זליג דיסקין.....
38.....	הרב מרדכי קוקיס.....
41.....	הרב יואל עמיטל.....
48.....	הרב יהושע מגנס.....

חוברת זכרונות התלמידים בישיבת הדרום

54.....	דברים אחדים.....
56.....	אדם גדול.....
60.....	אמת.....
65.....	בטחון ואמונה.....
68.....	אהבת חסד.....
75.....	אהבת ישראל.....
81.....	שמחת יצירה.....

הקדמה

בשבח והודיה להשי"ת הננו עומדים בפתח החוברת העוסקת בתורתו ובאישיותו של איש מופת ואיש אשכולות, מגדולי התורה והמוסר שבדור, הגה"צ רבי (רפאל) צבי יהודה מלצר זצ"ל.

הרב היה בנם של גדולים, בנו של אחד מגדולי הדור, מרן הגאון רבי איסר זלמן זצ"ל, רבה של סלוצק וקלצק, ראש ישיבת עץ החיים ומח"ס אבן האזל. בנו רבינו הרצי"ה זצ"ל היה בחינת "ברא כרעא דאבוה", ממשיכו בגדלות התורה וביראת השם תמימה. אדם גדול ואיש המעלה, מיוחד ברוממותו ובכל מפעליו.

כל הקורא מקורות חיי יושפע עליו שפע ברכה וטובה, "ואורח צדיקים כאור נוגה, הולך ואור עד נכון היום". וכה דיבר רבינו הרמח"ל במסילת ישרים פכ"א: "וכן תועיל הקריאה בסיפור מעשה החסידים באגדות אשר באו שם, כי כל אלה מעוררים את השכל להתייעץ ולעשות כמעשיהם הנחמדים".

החוברת כוללת מספר חלקים:

א. סקירה כללית על קורות חייו ומעשיו הגדולים. דברים שליקטנו מתוך ספרים שונים, ודברים ששמענו מתוך ראיונות עם קרובים ומכרים. ודאי שיש כאן רק מהמעט דהמעט להכרת דמותו, ניצוצות אור מלהבת הקודש של האי גברא רבה וקדישא.

בעז"ה נקווה שבעתיד הקרוב יודפס גם החומר רב הכמות והאיכות שאסף במסירות במשך שנים רבות בן הרב, ר' ידעאל מלצר נ"י, מחבר הספר החשוב "בדרך עץ החיים" על סבו מרן הגרא"י זצ"ל.

ב. ארבעה מאמרי הערכה: שנים מהם נכתבו סמוך לפטירת הרב, מהרב יהושע דיסקין זצ"ל, רבה של פרדס חנה לאחר הרצ"י, ומהרב מרדכי קוקיס זצ"ל, ר"מ ישיבת פורת יוסף רחובות. ושנים מהם נכתבו בשנים האחרונות, והתפרסמו בקובץ "המעין" (תמוז תשס"ט ותשרי תש"ע): מאמר הרב יואל עמיטל שליט"א, ר"מ בישיבת שעלבים ונכד הרב, ומאמר הרב יהושע מגנס שליט"א, ר"מ בישיבת מרכז הרב ותלמיד הרב.

ג. חוברת הערכה שיצאה לאור סמוך לפטירת הרב ע"י תלמידיו משיבת הדרום. ערוכה בטוב טעם ודעת, ונפלאה מאד להעיר ולרומם את הלב. תודה מקרב לב לרב מאיר אסטריק שליט"א, נין הרב, על הסיוע בכך.

מחמת שהחוברת כוללת ליקוט ממספר מקורות, נמצאים בה מעט כפילויות של סיפורים וכדומה. אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש, וכל נוסח מוסיף ומאיר באור מיוחד.

החוברת יוצאת לאור בס"ד לקראת ט"ו תמוז תשע"ט, לכבוד יום השנה החמישים לפטירת הרב.

דמות הרצ"י זצ"ל היתה נוכחת בביתנו, בהיות אבי מורי היקר ר' יוסף מרדכי שליט"א תלמידו בישיבת הדרום, והרי כאן הזדמנות למעט הכרת הטוב לרב הגדול, שזיכוי הרבים היתה נשמת אפיו והאש הגדולה והמאירה שבערה תמיד בקרבו.

תודה מקרב לב לרב יואל עמיטל שליט"א, נכד הרב ור"מ ישיבת שעלבים, על העזרה החשובה בכמה ענינים.

כן נעזרנו גם בתוכנת אוצר החכמה, ותודתנו להם על הכלי מחזיק הברכה.

נודה מאד לכל מי שיקרא את החוברת ויוכל להפנות לעוד פרטים וענינים.

בעז"ה נרבה כולנו כבוד תלמידי חכמים בישראל, נלמד מאורחותיהם המרוממות, לעלות תמיד למעלה, "אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה".

עמיחי כנרתי

איתמר שבשומרון, תמוז תשע"ט

תולדות חיים

✧ תולדות חיים בקצרה

✧ תולדות הרבנית סוניה שרה ע"ה

✧ שביבי אור - ניצוצות חיים ומעשים

תולדות חיים (בקצרה¹)

הרב רפאל² צבי יהודה מלצר זצ"ל (תרנ"ט-תשכ"ט) היה רבה של פרדס חנה ולאחר מכן של רחובות. היה מייסד וראש ישיבת קלצק בארץ ישראל וישיבת הדרום.

תולדותיו

נולד במיר שבבלארוס לגאון הגדול רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל ולאמו הצדיקה והמשכילה ביילה-הינדה ע"ה. התחנך אצל אביו, רבה של סלוצק³ ולאחר מכן ראש ישיבת עץ חיים בירושלים, וכן אצל הרב יוסף יוזל הורוביץ זצ"ל, ה"סבא מנובהרדוק"⁴.

[סיפר הרצי"ה זצ"ל איך המשכילים ניסו (בתקופתו בליטא, בזמן מלחמת העולם הראשונה, במעבר של אביו הגאון וכל המשפחה בין סלוצק לקלצק) להסיר אותו מהדרך, ואיך הצליח להתגבר עליהם, בעיקר בזכות לימוד המוסר, ובזכות פגישתו

---

1 ע"פ ויקיפדיה וויקישיבה, עם הוספות שלנו כאן בסוגריים מרובעים, וכן כל ההערות.

2 השם רפאל הוסף לו בשעת מחלתו, כדלקמן, והרב היה כותב וחותם גם בשם זה. אנחנו בכל החוברת כאן קיצרנו, וקראנוהו רק בשמו המפורסם "צבי יהודה".

3 דברים שכתב ואמר הרצי"ה על העיירות בהם שהה ומהם הושפע בצעירותו, ראה בספרים "פנקס סלוצק" ו"פנקס קלצק" (נמצאים באוצר החכמה).

4 מרן הגר"א שפירא זצ"ל אמר עליו, שנשארו בו מתכונות נובהרדוק עד סוף ימיו! [שיח איש, עמ' קכה].

בוילנא עם הסבא מנובהרדוק⁵, שראה בו איש אמת. והתבטא שבלי המסילת ישרים לא היה מצליח לעמוד בזה⁶.

בבחרותו שימש כמה שנים כמשגיח בישיבת קלצק אצל אביו וגיסו רבי אהרן קוטלר ומסר שיחות מוסר⁷. בשנת תרפ"ה עלה עם אביו לארץ ישראל ולירושלים, שם שימש כמגיד שיעור בישיבה הקטנה עץ חיים שבראשות אביו. לאחר נישואיו למד ב"היכל התלמוד" בתל אביב.

לימד בישיבה הקטנה של ישיבת "עץ חיים" בירושלים, ולאחר מכן בישיבת תל אביב. תקופה קצרה שימש ר"מ בישיבת תפארת ישראל בחיפה⁸.

---

5 "... וחושבני שכדאי לחקוק בספר, כי ישיבת סלוצק מיסודו של מרן הגרא"ז מלצר זצ"ל הושפעה בתקופה מסויימת מרוחה של נובהרדוק, אחרי שלפי בקשתו והזמנתו של מרן הגרא"ז שהה אדמו"ר הסבא זצ"ל כמה שבועות שמה, עם בחורים מצוינים גדולי תורה ומוסר - וגם אח"כ כאשר עברה הישיבה לפולין לעיר קלצק בראשותו של מרן הגרא"א קוטלר זצ"ל, עוד נשארו שמה כמה תקנות, ומהם הזמן הקבוע לשיחות החברים במוסר, בהשפעתם של הרה"ג ר' צבי מלצר זצ"ל והרה"ג ר' יעקב סלוצקר זצ"ל" (גווילי אש, גדולי וקדושי ישיבת נובהרדוק, עמ' טז).

6 שמעתי מהרב יוסף גליקסברג שליט"א מגבעתיים, ומר' ישראל טאוב נ"י תלמיד הרצי"ה.

7 בחודש טבת תרצ"ד כתב רבנו מירושלים לבנו רבי צבי יהודה מלצר אשר כהן אז כמשגיח רוחני בישיבת קלצק בפולין ובקש להתפטר ממשרתו זאת על מנת לחזור לארץ ישראל: לא היה חורה לי שאינך רוצה להמשיך ולכהן שם כמשגיח - לו שמעתי אומרים שאתה לא טוב להישיבה, אבל הנני שומע רק ההיפך מכל הבאים. וזה עתה שמעתי מר' זאב פינקל כן, ובפרט וזה העיקר שר' אהרון רוצה רק כך. ואם כן איזה דרך היא לעזוב ישיבה של הרבצת תורה למאות ולאלפים ולהיות מזכה את הרבים (בספר בדרך עץ החיים על הגרא"ז. כמובן לרצי"ה היו שיקולים שונים לחזור, כגון חיבת הארץ וכדומה).

8 התקופה היתה קצרה משום שלאחר תקופה קצרה ראש הישיבה הרב דב מאיר רובמן אירס את ביתו עם חתן תלמיד חכם הרב רפאל שפירא. הרצי"ה אמר לראש הישיבה מזל טוב, ואמר לו שהוא עוזב את המשרה. ואמר שהסיבה היא שודאי ראש הישיבה הבטיח לחתנו משרה בישיבה, וכיון שהוא מחזיק במשרה זו הוא עוזב (חתנו עמד לאחר מכן בראשות ישיבת תפארת הכרמל בחיפה). לכן עזב את משרתו בתפארת ישראל בלא ידיעה איך יוכל להמשיך להתפרנס.

בשנת תרצ"ו נבחר לרבה של פרדס חנה⁹. בתקופת רבנותו בפרדס חנה ייסד במושבה את ישיבת קלצק, לזכר הישיבה המקורית בקלצק שבראשה עמד אביו. בצוות רבני הישיבה היה אחיינו, הרב שניאור קוטלר.

בשנת תש"ה יזם את הקמת מדרשיית נעם בפרדס חנה. הוא פנה אל ראשי ארגון הנוער "נוער המזרחי" (ראשי תיבות: נעם) והציע להם להקים במושבה ישיבה שתשלב לימודים כלליים. לראשות הישיבה נבחר הרב יהושע יגל.

בשנת תש"ז נבחר לכהן כרבה של רחובות¹⁰, לאחר פטירת רבה הקודם צבי שטיינמן שהיה חותנו. עם בואו לרחובות הוא ייסד בה בית דין ושימש בו כאב"ד. כמו כן העביר מפרדס חנה לרחובות את ישיבת קלצק שבראשותו, ובהמשך פתח לצידה את ישיבת הדרום. במסגרת הישיבה הקים הרב מלצר סמינר למורים.

[לחיבת הקודש נציין כאן רשימה חלקית של רמיי"ם ומשגיחים בישיבות קלצק והדרום (בשנים הראשונות), אלו שהתפרסמו ברבות השנים לגדולי תורה, כל אחד בתחומו:

---

9 בספר בדרך עץ החיים (ר' ידעאל מלצר נ"י) בתחילת הפרק "דברים שאמר" מובאים שני מכתבים שכתב לו אביו הגרא"ז כמענה על דברים שהתלבט בהם בעת רבנותו בפרדס חנה איך להנהיג בבית הכנסת: תקיעות בשעת תפילת לחש, ואופן ההנהגה בבית כנסת שיש בו מתפללים נוסח אשכנז ונוסח ספרד.

10 עם פטירת חמיו בשנת תש"ז, פנו אליו ראשי המושבה ברחובות בבקשה כי יבוא לכהן כרבה. הוא סרב, וחפץ להישאר בפרדס חנה הקטנה. הם נפגשו עם אביו, ששכנעו לקבל על עצמו את משרת הרבנות ברחובות. [במכתב הברכה ששלח הרצי"ה קוק זצ"ל לידידו הרצי"ה מלצר זצ"ל לרגל עלותו על כסא רבנותה של "המושבה החביבה", הוא מקדים ומציין שדבריו נובעים "מתוך חיבת נעורים של זכרונות מיוחדים, למקום פינת יקרת זה וידידות אנשיו, אשר מתוכו הופיע לפני עשרות השנים, חלק הגון מרוממות השפעת אאמו"ר הרב זצ"ל, והארת קדשו על בית חיינו ותהילת גאולתנו" (ספר חיי הראי"ה, הרמ"צ נריה, עמ' שעו)].

הרב אליעזר מנחם מן שך זצ"ל¹¹, הרב אלימלך בר שאול זצ"ל¹², הרב יצחק קוליץ זצ"ל¹³, הרב מנחם מנדל שיינין זצ"ל¹⁴, הרב זבולון גרז זצ"ל¹⁵, הרב מרדכי ברויאר זצ"ל¹⁶, הרב יהודה עמיטל זצ"ל¹⁷ והרב אליהו חניאל זצ"ל¹⁸. ויבלחט"א הרב משה צבי ברגמן שליט"א¹⁹, הרב יוסף גליקסברג שליט"א²⁰, הרב אלימלך וינטר שליט"א²¹, הרב משה חיים גלוסקין שליט"א²² והרב זכריה תנעמי שליט"א²³].

כמו כן, היה מראשוני הוגי רעיון ההסדר. תלמידי הסמינר ברחובות היו הראשונים ששירתו בצבא במסגרת ה"הסדר", שאליו הצטרפו מאוחר יותר תלמידי ישיבות אחרות.

---

11 לימים ראש ישיבת פונובז', מח"ס אבי עזרי. היה נשוי לאחיינית של מרן הגרא"ז מלצר זצ"ל. היה הר"מ הראשי בישיבת קלצק ברחובות, והיה מגיע לשם לשבוע שלם, אוכל וישן עם הבחורים, ובסוף השבוע נסע לביתו.

12 מגדולי התורה והמחשבה, לימים רבה של רחובות. ראה עליו לאחרונה בהרחבה בחוברת "אור אלימלך" (תשע"ה).

13 לימים אב"ד תל אביב ורבה הדגול של עיה"ק ירושלים, מח"ס מנחת אליהו כמה חלקים.

14 משגיח רוחני בישיבה.

15 אח"כ אב"ד רחובות.

16 מחבר ספרים חשובים, ומהדיר התנ"ך ע"פ נוסחים נכונים.

17 חתן הרצי"ה מלצר, ראש ישיבת הר עציון.

18 גיסו של הרצי"ה.

19 חתן הגרא"מ שך זצ"ל, וראש ישיבת רשב"י בני ברק.

20 רבה של גבעתיים במשך כארבעים וחמש שנה.

21 מרבני רחובות, מח"ס מנחת אלימלך ג' חלקים.

22 ר"מ ומשגיח רוחני בישיבה, לימים משגיח ישיבה קטנה "חמד" (בעבר במושב חמד מיסודו של הרב קרול, אח"כ בשדי חמד שבנחלת יהודה, והיום בבני ברק), תושב בני ברק.

23 מחבר ספרי מחשבה ומוסר, מרבני העיר רחובות.

[הרצ"ה זצ"ל היה ממייסדי הכולל "בית מדרש גבוה להוראה" בעיר חולון²⁴, ופעיל בהנהלה הרוחנית של הכולל].

בשנת תשי"א פרש הרב מלצר מרבנות העיר, ואת מקומו מילא הרב אלימלך בר שאול. הרב מלצר המשיך לכהן כאב בית הדין וכראש ישיבת הדרום. כעבור זמן פרש גם מראשות בית הדין ומינה תחתיו את הרב זבולון גרז.

בשנת תשי"ד, לאחר פטירת אביו, חלה הרב מלצר, וכסגולה נוסף לו השם רפאל, אותו נשא עד מותו. הרב אריה לויין ערך לו גורל הגר"א²⁵, והפסוק שעלה בגורל היה: "וְהִסְפַּתִּי עַל יְמִידַת חַמֶּשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה". ואכן, הרב מלצר נפטר כעבור חמש עשרה שנה, ביום שלישי ט"ו תמוז תשכ"ט. נקבר בחלקת הרבנים בהר המנוחות בירושלים, ליד מקום קבורתו של אביו הגר"א ורבו הסבא מנובהרדוק.

ילדיו הם: מרים תח' (בעלה: הרב יהודה עמיטל זצ"ל, ראש-ישיבת הר עציון), הרב אוריאל מלצר ז"ל, והרב ידעאל מלצר נ"י שחיבר את הספר על סבו הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל "בדרך עץ החיים".

---

²⁴ "...הרב טוביה ויין הקים ועדה רוחנית מגדולי הרבנים לעמוד ולפקח על ההתפתחות הרוחנית של הכולל בחולון על שם אחיו הרב דוד זצ"ל, הלא הם הגאונים הרב זיילי זצ"ל, הרב מלצר זצ"ל, הרב דיסקין זצ"ל, הרב גרז זצ"ל והרב גליקמן זצ"ל" (זכרון טוביה עמ' יא).

²⁵ מסופר בהרחבה בספר "צדיק יסוד עולם" (שמחה רז) על ר' אריה זצ"ל עמ' 143-144.

נוסח מצבתו:

זכר צדיק לברכה

הרב הגאון הצדיק ר' רפאל צבי יהודא מלצר

בנו של רבינו גאון ישראל וקדושו מרן ר' איסר זלמן זצוק"ל

למד ולימד קיים והקים את התורה

ביסוד בתי מדרשות וחיזוקם

איש אמונים ואיש חסד

בתום ובסערה²⁶ הלך

אהב את המקום ובטח בו בכל עת

אהב את הבריות והכריעם לכף זכות

שימש רועה נאמן לעדתו

מסר נפשו על השלום

ורבים השיב מעוון

הרב דפרדס חנה

הרב ואב"ד דרחובות

נתבקש לישיבה של מעלה ט"ו תמוז תשכ"ט

---

26 כנראה רמזו לתקיפתו בשעת הצורך, להעמדת הדת על תילה.

תולדות הרבנית סוניה שרה ע"ה

ראוי להזכיר כאן בחוברת לזכר הרב זצ"ל גם את זכרה של אשתו הרבנית החשובה שעמדה לימינו בכל חייו ומפעליו הגדולים, מרת סוניה (שרה) ע"ה, בת הרב צבי והרבנית מנוחה שטיינמן זצ"ל. הרב צבי (תרכ"ה-תש"ז) היה רב ביבניאל ואח"כ רבה של רחובות. הרבנית סוניה נפטרה בכ"ב אייר תשמ"ה.

מתוך דברים שכתבה עליה בתה הרבנית מרים עמיטל שתחיה :

היתה אשה שכולה עדינות ואצילות.

היא נולדה ברוסיה, בעיר ניזני-נובגורוד בלב רוסיה, במרחק של מאות קילומטרים ממוסקבה. אביה היה הרב צבי שטיינמן רב העיר.

היא סיימה את לימודיה בגימנסיה הרוסית בעיר מגוריה בהצטיינות. אחר כך למדה בסמינר לגנות בעיר אודסה, יחד עם אחותה חנה - לימים חנה חניאל, אשת הרב אליהו חניאל ז"ל.

עלתה ארצה בשנת תרפ"ו יחד עם הוריה ואחותה. אח ואחות שהיו נשואים, עם ילדים, נשארו ברוסיה. אחות אחרת בנתה משפחה באנגליה.

בארץ היא התחתנה עם הרב צבי יהודה מלצר, בנו של הרב איסר זלמן מלצר שהיה ראש ישיבת עץ חיים בירושלים. היתה היכרות בין המשפחות עקב לימודם של הרא"ז והר"צ ביחד בישיבת וולוז'ין.

בתחילת דרכם אחרי החתונה נדדו בכמה מקומות מגורים, עד שהרב צבי יהודה מלצר התמנה לרב בפרדס חנה. הרבנית סוניה שרה היתה פעילה מאד גם בארגון הנשים של הפועל המזרחי.

אחרי עשר שנים להיותם שם נפטר אביה, הר"צ שטיינמן, ואנשי רחובות הזמינו את הר"צ מלצר להתמנות לרב העיר רחובות. מאז היתה שם עד יומה האחרון, והיתה לעזר רב לבעלה במסירות רבה.

הרצי"ה כידוע היה חניך ישיבות המוסר, וגם כשהיו שעות קשות ידע תמיד איך לחזק את משפחתו וקהילתו, באמונה ובבטחון בקב"ה.

סיפר הרצי"ה על עצמו, שפעם קצת "נשבר"... כשהיה שעת רעב קשה בארץ בזמן מלחמת העולם השנייה, וראה פעם הרב בבני ביתו שיושבים בשלחן ואין להם שום אוכל, "נשבר" מעט, והיה בצער גדול. ואז באה אשתו וחיזקה אותו בכל המוסרים שתמיד בעלה חיזק אותה...

[סיפר הרב צבי טאו שליט"א, מסר ממנו בנו הרב נחמיה נ"י, וגם נדפס הסיפור בהרחבה בספר "לאמונת עיתנו", י"ב (תשע"ה), עמ' רלה-רלו, עיין שם הדיבור מזה על "כוחה של האשה" לקלוט דברים ולהפנימם פנימה בליבה].

באבל כבד מתוך רגשי כבוד ויקר הנני מזכיר את אמי מורתי אצילת הרוח חכמת הלב וטובת העין הרבנית הצדקת מרת סוניה מלצר ע"ה, בת רבי צבי שטינמן זצ"ל רבה הראשי של רחובות והרבנית מנוחה ע"ה.

מרת אמא ע"ה עמדה לימינו של אאמו"ר רבי רפאל צבי יהודה מלצר זצ"ל בכל מפעליו הכבירים, טרחה ויגעה ונשאה עמו בעול. בנוסף לכך עסקה במשך עשרות שנים בצרכי הציבור ובמעשי חסד למען הכלל והפרט במסירות ובאמונה. היא אשר הגתה את רעיון הקמת גני הילדים של "בית יעקב" בארץ ישראל והיתה הגננת הראשונה של רשת זו בירושלים, ולאחר מכן היתה הגננת הראשונה ב"בית יעקב" בתל אביב. משנבחר אאמו"ר לכהן כרבה של פרדס חנה ארגנה פתיחת מטבח כשר לפועלי המושבה, וכן יסדה במקום עם אחת מחברותיה את המוסד "בית הילד". משעלה אבא זצ"ל לכהן כרבה הראשי של רחובות ארגנה אף במקום זה את הנשים החרדות לדבר ה' למעשי צדקה וחסד. הוד והדר בכל פעולותיה ויהללוה בשערים מעשיה.

נתבקשה לבית עולמה בעה"ק ירושלים כ"ב באייר תשמ"ה, ימים מספר לפני שתמו פ"ז שנות חייה, תנצב"ה.

[הרב ידעאל מלצר שליט"א, בהקדמה לספרו בדרך עץ החיים]

נוסח מצבתה:

הרבנית אצילת הרוח

מרת סוניה מלצר ע"ה

בת הרה"ג ר' צבי שטיינמן זצ"ל

רבה של קהילת ניוזי נובגורוד בגלות רוסיה ורבה של רחובות

כל חייה רדפה צדקה וחסד

ויזמה מפעלי חסד וחינוך

בנועם הליכותיה ותום אמונתה קרבה רחוקים לתורה ויראה

בטח בה לב בעלה

עמדה לימינו בכל פעלו

ויהללוה בשערים מעשיה

נפטרה כ"ב אייר תשמ"ה עם תום פ"ז שנותיה, תנצב"ה

שביבי אור – ניצוצות חיים ומעשים

ראש לראשונים, צריך להדגיש שמלבד כל שגב מעשיו הגדולים והנפלאים לדור וליחיד, הרצ"י זצ"ל היה תלמיד חכם מובהק במקצועות התורה השונים. במוריה (קלג-קלו) נדפס ממנו מאמר הלכתי "בענין תרומה ותרומת מעשר", בישורן (חי"ז עמ' שכג וחי"א עמ' דש) נדפס ממנו דיון עם הגרא"מ שך זצ"ל בענין דברי האבני מילואים לגבי יבם קטן, בכרכי שו"ת הר צבי נדפסו תשובות שכתב לו הגרצפ"פ זצ"ל, ב"מזכרת" לרב הרצוג זצ"ל (ירושלים תשכ"ב) נדפס ממנו מאמר חשוב "לפנים משורת הדין", ועוד ועוד.

כמובא בספר "שבעים פנים" (ישראל ארליך), הרב קיבל סמיכה לרבנות מאביו הגרא"ז זצ"ל, מהגרא"י קוק זצ"ל, ומהגרא"י בורוכוב זצ"ל, בעל "חבל יעקב".

דברים שכתב בנו הרב ידעאל מלצר שליט"א בהקדמה לספרו בדרך עץ החיים:

כאשר דמעתני על לחיי הנני מזכיר בזה בכבוד וביראה את אבי מורי הרה"ג רבי רפאל צבי יהודה מלצר זצ"ל בנו של רבינו בעל "אבן האזל".

רבה של המושבה "פרדס חנה" ורבה הראשי של רחובות, הוא האיש אשר בנה הקים ושכלל מן המסד ועד הטפחות את הדמות הרוחנית של שני מקומות ישוב אלה, הכינם ועשאו למקומות של תורה לקיים את המובטח לנו: "ושכנתי בתוכם". מייסד ישיבות ובתי דין. מגדולי מרביצי התורה בדורנו ונערץ על ידי מכיריו ואלפי תלמידיו. רב צדקות, שעשה מעשי חסד לאלפים ולרבבות. כביר במעשיו הגדולים, שאין כאן המקום לפרטם. ירא שמים מרבים וגיבור בעבודת ה'. מרפא לנשברי לב וצבי תפארת ליהודה בטהרת לבו ובאצילות רוחו כשמו. יודעי פעלו צעקו מרה אי הלשון הממהרת להורות באמרי שפר אי הרגלים הממהרות לעזור לכל דך ונכלם עשוק ונשבר; הסתלק אור בהיר, נעדר איש אמת והדר. תוך כבר ויומנו חשך וקדר יהי רצון שזכויותיו הרבות תעמודנה לביתו אחריו נתבקש לישיבה של מעלה בעה"ק ירושלם ט"ו בתמוז תשכ"ט תנצב"ה.

מתוך דברים שכתבה בזמנו ביומנה בתו הרבנית מרים (עמיטל) שתחיה:

"... דמותו של אבא היתה מרשימה גם בחיצוניותה: גבוה, רחב כתפים, מקרין עוצמה רבה, אישיות חמה, ישרת דרך, אוהב אדם, שהתמקד בעשייה למען הזולת. בהתחלת ימי הנישואין עברו הורי ממקום למקום בגלל בעיות פרנסה. אחרי חתונתו עבד תקופה קצרה בישיבת עץ חיים בירושלים. לאחר מכן הורי עברו לחיפה, אבא היה ר"מ שם בישיבת תפארת ישראל של הרב רובמן. הרב רובמן היה חניך תלמוד התורה בקלם.

לרב רובמן היתה אחות מבוגרת (יחסית) והיא התארכה. היות והיה מקום מצומצם לרמ"ם בישיבה, חשב אבא שלי כך: בודאי חתן החדש הבין שהוא יקבל משרה בישיבת "תפארת ישראל", וזה חלק או כל הנדוניה שלו. אבא שלי ידע שאין לישיבה אפשרות כספית להכניס עוד אדם, ולכן אמר לראש הישיבה שהוא מתפטר. הרב רובמן סרב לקבל את ההתפטרות, אבל לדעתו של אבא לא היתה אפשרות אחרת, ולמרות שלא היתה לו עבודה אחרת הוא עשה זאת.

יותר מאוחר הוא היה שליח מטעם ישיבת חברון לאיסוף כספים בחו"ל לאחר מכן, בעקבות בקשה של גיסו הרב אהרון קוטלר שהיה ראש הישיבה בסלוצק, נסע אבא לתקופה מסויימת להיות משגיח שם. אנחנו, אורי אחי ז"ל ואני שאבדל לחי"ט נשארו כאן בירושלים עם אמא. מצבה הכלכלי לא היה קל והיא עמדה בכבוד רב במשימותיה, היות והייתה אשה שהסתפקה במועט, וכך היא חינכה אותנו.

לאחר שאחי דעאל נולד עברנו לתל אביב, מכיון שאבא לימד שם בישיבת הרב עמיאל את בני כיתות ה-ח. בנוסף לימד גם בישיבת הישוב החדש.

חצי שנה אחרי שהמשפחה עברה לתל אביב נבחר אבא לרבה של פרדס חנה. הוא שימש רבה של פרדס חנה במשך עשר שנים, שם היה שותף ליסוד מדרשיית נועם, וביזמתו נקנה הבנין הראשון. הוא רצה חינוך של השכלה בנוסף על לימוד הגמרא. לאחר מכן היה רב של רחובות, שם החליף את חותנו הרב צבי שטיינמן. ברחובות יסד את ישיבת קלצק שהיתה אחר כך לישיבת הדרום, ואת בית הדין הרבני שם, ולאחר מכן גם יזם את הקמת בית הדין בבאר שבע. הוא דאג להכניס רבנים לכל שכונה ברחובות. כשאנשים ברחובות ראו אדם ברחוב שמחפש את הרב מלצר, הבינו שלמחרת יקבל איזו שהיא משרה בעיר...

כרב, היה נוסע הרבה כדי לסדר עניני צבור. מפליא היה שפעמים רבות היה פוגש אדם שזקק לו ואפילו שלא ראה אותו שנים רבות, האנשים באו לקראתו. פעמים רבות היתה לו טלפטיה לחוש דברים שיקרו. כשהיה עדיין בחוץ לארץ, הרגיש שרכבת ירדה מן הפסים במרחק של מאתיים ק"מ וכך היה. יום אחד הוא הרגיש שלמחרת יבואו מטעם השלטונות בחו"ל לעשות חיפוש ..... ואכן כך קרה. הוא טען שזו חולשה שלו. באותה תקופה לא היתה מודעות לכוחות נוספים שיכולים להיות באדם....

אבא היה קשור לתנועת המוסר. כשהיה צעיר התלבט מבחינה דתית, ואז פגש את ר' יוסף יוזיל הורביץ, תלמידו של ר' ישראל סלנטר ומייסד ישיבת נוההדוק, והוא השפיע עליו מאד. כעבור שנים רבות כשבא להר המנוחות בירושלים ליום השנה של אביו ראה שעל יד החלקה שקנה לעצמו שם נקבר ר' יוסף יוזיל הורביץ²⁷, והיה לו סיפוק רב.

באחד הימים נסע לירושלים לסדר ענינים, כשהיה בירושלים קיבל התקף לב ואושפז בבית החולים ביקור חולים. באותם ימים נפטרו חולים שהיו אתו בחדר, מימינו ומשמאלו. אחד מהם היה אחיו של ד"ר טיכו, רופא העיניים הידוע. אבא חשש לחייו הוא. רבי אריה לוי היה בא יום יום לבית החולים לאחל רפואה שלימה לחולים. ר' אריה היה ידיד נפש של הסבא רבי איסר זלמן מלצר. כשהוא הגיע אבא ביקש ממנו להפיל בשבילו את גורל הגר"א. רבי אריה לא רצה כיון שיש איסור על כך, אבל אבא התעקש ולא ויתר. ר' אריה הפיל את הגורל ויצא הפסוק שנאמר על חזקיה המלך כשהיה חולה וישעיה הנביא אומר לו "הנני יוסיף על ימך חמש עשרה שנה", ואכן אבי חי עוד חמש עשרה שנים. נכדו של ר' אריה אמר לי לא מזמן שגם רבי אריה נפטר באותה שנה, תשכ"ט.

על כח הרצון החזק של אבא סיפר לי רופא השיניים שלו. טיפול בשן מסוימת היה מסובך, והוא החליט שיותר הוא לא מקבל זריקת הרדמה בזמן טיפול שורש. הרופא, ד"ר נידרלנד אמר לי שבזמן שטיפל בו ללא הרדמה הוא עצמו חשב שהוא מתעלף, אבל על אבא לא ניכר אפילו שריר אחד שזז מפני שהוא החליט שזה לא כואב לו!

---

27 נלב"ע תר"פ, העלו את עצמותיו לקבורה בארץ בשנת תשכ"ה.

תקופת פרדס-חנה

משנודע ברבים כי המושבה פרדס חנה מעוניינת ברב, פרסם ועד המושבה מודעות בדבר הצורך שצף ועלה, וכן פנה לרבנות הראשית בירושלים ובתל אביב בבקשה לעזור במציאת האיש המתאים ביותר לתפקיד זה.

עשרות רבות של מכתבים מכול רחבי הארץ ומהעולם, הגיעו אל ועד המושבה.

בין מכתבי ההמלצה הרבים שהגיעו היה גם מכתבו של הרב איסר זלמן מלצר, ראש ישיבת "עץ חיים" בירושלים, ידידו וחברו של הראי"ה קוק. אדם בעל דעות ציוניות, תומך נלהב ביישוב הארץ, שהיה דמות מוערכת גם אצל החרדים. הרב מלצר ממליץ במכתבו על בנו, הרב צבי יהודה מלצר, כ"איש צעיר לימים שיוכל להבין צרכי העדה בעת הזאת, לדרוש ולהטיף לפני הציבור, למשוך את לב הצעירים ולקרנם לתורת ד'".

אחרי שנפגש עם נציגי הציבור לראיון והתרשמות נבחר הרב צבי יהודה מלצר לרב הראשון של המושבה. לטקס הכתרת הרב שהתקיים בכ"א לחודש שבט תרצ"ז נוספו עוד שני אירועים משמעותיים. חנוכת בניין בית הכנסת והכנסת ספרי התורה לבית הכנסת.

בבואו למושבה לא היה בבית הכנסת בכול בוקר מנין לתפילת שחרית, וכן לא הייתה כל פעילות דתית מיוחדת במשך ימי השבוע. מיד עם בואו ארגן הרב מנין קבוע לתפילת שחרית, ויסד שעורי תורה לנשים וגברים.

הרב מלצר היה אדם פשוט, עממי המחובר לכול שכבות האוכלוסיה. הוא לא נכנע למוסכמות, ולא שעה למה שיאמרו עליו ברחוב, ובימי הקיץ החמים נהג לחבוש מגבעת קש לבנה עם המעיל הארוך הרבני, ואף בשנים מאוחרות יותר, כששימש אב בית דין במושבה רחובות, נהג לעלות כטרמפיסט על עגלה רתומה לסוס מבלי לחוס על מעמדו המכובד כרב העיר.

בעת כהונתו של הרב מלצר בפרדס חנה, שכנה במושבה קבוצת רמת השומרון, שעמדו להקים את קיבוץ בארות יצחק. על פי קורות חייו, שנכתבו על ידי נכדו הרב יואל עמיטל, היה הרב מלצר ראשון רבני הקיבוץ הדתי. משעלתה הקבוצה אל מקום הקבע שלה, דרומית מזרחית לעזה, נהג הרב לבקר בה לעיתים קרובות, לתת

לחברי הקיבוץ הרצאות ושיעורים, לערוך חופות, וכן לענות על שאלות החברים בעניינים הלכתיים ולפסוק הלכות. חברי הקיבוץ קיבלוהו כמורם ורבם והיו קרובים אליו מאד. הקשרים בין הרב מלצר לחברי הקיבוץ נמשכו גם אחרי שעזב הרב את המושבה ועבר לשמש כרבה של העיר רחובות.

[הניח, פרדס חנה]

השלמה על קיבוץ בארות יצחק, מתוך הספר "באמונתו" (אלישיב רייכנר) על הרב יהודה עמיטל זצ"ל:

מערכת קשרים הדוקה נוצרה באותה תקופה בין רבני ישיבת קלצק לאנשי הקיבוץ הדתי. קשר חזק במיוחד נוצר בין חברי קיבוץ בארות יצחק, ששכן אז בנגב, ובין הרב צבי יהודה מלצר. ההיכרות בין חברי הקיבוץ לרב מלצר החלה עוד קודם, כשהקיבוצניקים ישבו במשך שבע שנים במחנה זמני בפרדס חנה והרב מלצר היה רב המושבה. אח"כ הם הקימו את יישוב הקבע שלהם ליד העיר עזה. לאחר שהרב מלצר עבר להתגורר ברחובות, חודש הקשר. הרב מלצר היה נוסע לערוך חופות בבארות יצחק, ואשתו יצרה קשר עם נשות הקיבוץ. בקיץ תש"ז, כשהתקרב מועד חתונתם של יהודה ומרים, הציעו חברי בארות יצחק לקיים את החתונה אצלם בקיבוץ. מכיוון שהרב מלצר לא לקח תמורה כספית בעבור החופות שערך לחברי הקיבוץ, ראו הקיבוצניקים בחתונתה של בתו הזדמנות לגמול לו על פועלו.

על יסוד המדרשיה

בשלהי הקיץ החולף נתבקש לישיבה של מעלה אחד המיוחדים מקרב רבני ישראל - הרב צבי יהודה מלצר זצ"ל, מארבעת מייסדיה של המדרשיה.

בראשית ימיו של מוסדנו הקדיש הרב מלצר ני"ע מאמצים ומחשבה רבים ליצירתנו. שעות אין ספור בילינו יחדיו בביתו בפרדס חנה ובשביליה, שם תכננו את ראשית צעדיה של המדרשיה.

אצילות נפש, דעת רחבה, חכמת לב ואהבת הבריות - כל אלו הביא עמו מבית אביו הגאון הצדיק זצ"ל, ומישיבות המוסר בהן עוצבה אישיותו רבת האנפין. הרב מלצר ני"ע חש בדופק הדור והעת, והשכיל לתת מכוחותיו הנפשיים ליצירת הישיבה התיכונית שכוננה את הגשר הטוב בין הנוער הישראלי לעולם הישיבות. ראשית מעשיו בתחום זה במדרשיה בפרדס חנה, ובשנים האחרונות בהקמת "ישיבת הדרום" אותה בנה מן המסד עד הטפחות.

זכה ר' צבי יהודה זצ"ל להעמיד תלמידים הרבה אשר ישאו את זכרו הטוב בליבם. איש אמונה ובטחון היה, והרבה נטעים של אמונה, בטחון ודביקות נטע בקרב נערי ישראל.

יהי זכרו ברוך.

[ישראל סדן ז"ל, ניב המדרשיה תש"ל]

הרב היה איש מצפוני, בעל מוסר, תובע מעצמו. אם חשש שעדיין לא היטיב בשלמות למי שנצרך וביקש ממנו, לא מצא לעצמו מנוח עד שמצא דרך להיטיב לו.

הרב התפטר מהרבנות ברחובות בעקבות איזו פגיעה של אחד מחשובי רחובות בו, והרב ראה בזה פגיעה בכבוד תורה, וכמחאה התפטר מהרבנות²⁸.

[הרב יוסף גליקסברג שליט"א, רבה של גבעתיים]

---

28 על סיבת ההתפטרות ראה גם לקמן בדברי הזכרון של הרב י"ז דיסקין זצ"ל מפרדס חנה.

הרב זצ"ל שילב בכל אורחותיו באופן מדהים גדולה ופשטות.

אמר הרב לנו תלמידיו בישיבת הדרום, שאחד מהחשובים ביותר בישיבה הוא החצרן, מי שמתקן את הכסאות וכל מה שנצרך, והוא מבקש שנכבד אותו. וכנ"ל העיר שצריך להכיר טובה למי שמביא לנו את הלחם בבוקר לישיבה, שאנשים עוסקים בזה כל הלילה לאפות את הלחם וכו' וראוי להכיר טובה להם.

רבינו ראש הישיבה היה ת"ח גדול ואיש מידות ורוח, והבחורים העריצו והעריכו אותו מאד.

פעם אחת לקראת פורים, נכנסו תלמידי השמינית לבית-המדרש, הפכו את כל הכסאות והשולחנות, ועשו בלאגן גדול ו"שמח". בשלב כלשהו אחד מהבחורים הסתכל בחלון וראה את ראש-הישיבה מתקרב. כשהודיע על כך לחבריה, מיד נגשו כולם בזריזות לפרק את כל מה שעשו ולסדר את הכל על מכונו, העיקר שח"ו הראש-ישיבה לא יצטער... וידעו, שעם היותו אדם טוב וחס, אבל גם היה תקיף עם אנשים שפגעו בערכים של היהדות, ובישיבה בסדרי הישיבה!!

זכורני שמורי ורבי הרב צבי יהודה מלצר זצ"ל (מייסד וראש ישיבת הדרום) באר את הפסוק: "המוציא במספר צבאם לְכָל־שָׁם יִקְרָא". המושג שם מבטא מהות ייחודית של בנושא אותו. גדולתו של הקב"ה שמצד אחד הוא מוציא את הכוכבים ב"מספר", למרות מספרם העצום הוא יודע את מספרם הכולל. מצד שני "לכולם בשם יקרא". אין העובדה שהוא כוללם במספר גורמת לו להתעלם מייחודו של כל כוכב. הוא מתייחס לכל אחד לפי תפקידו וייחודו²⁹.

[ר' יוסף מרדכי כנרתי שליט"א]

---

29 וכ"כ מרן הראי"ה בעין איה שבת דף י סי' כ: "עם ה' אלה התנשאו למידה זו, שהם ככוכבי השמים שלכולם בשם יקרא, כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, וחייב אדם לומר בשביל נברא העולם".

"ראשון לרבני המקום של שנות נוכחותי, הרה"ג רבי רפאל צבי יהודה מלצר ז"ל שקרבני ועודדני בעבודתי כמנהל התלמוד תורה דפה, ששכר מלמדים על חשבונו, **וכלל פעולותיו הרבות לטובת העיר שיש בהן כדי למלא ספר שלם**, יעמדו לו זכויותיו הרבות בגנזי מרומים"

[הרב טוביה ויין זצ"ל, מרבני העיר רחובות, מתוך ההקדמה לספרו "יין הטוב" על התרגומים]

הרב לא לימד אותנו אישית בכיתה, ובעיקר נתן שיחות מוסר וחיזוק בישיבה. בעיקר השפיעה עלינו דמותו כשהתהלך בישיבה, דמות מרוממת, אישיות מרשימה, משרה קדושה. דמות שראויה להערצה וכבוד. היה איש מרשים, גבוה, חם מאד.

[משה גנץ נ"י, מתלמידי ישיבת הדרום בזמנו, מנהל בית הספר תחכמוני]

ישיבת קלצק היתה בפרדס חנה, והרב העבירה עימו לרחובות. הישיבה היתה בבית הכנסת הגדול, והפנימיה היתה ברחוב הרצל, היכן שכיום בית הפועל המזרחי. כשלמדתי שם אז היו בסה"כ עשרה תלמידים.

היו אצלו כמה "מופתים"...

בפרדס חנה היה ד"ר אחד שהשקה את פרדסו בשבת, הרב יצא אחרי התפילה עם קבוצת מתפללים למחות בו, וההוא התחצף לרב מלצר וסילקם בתקיפות. למחרת היה לבנו של הד"ר תאונת דרכים קשה מאד, השם ירחם. כתוצאה מזה ההוא נהפך להיות מסורתי.

גם ברחובות היה איזה רפתן אחד שהתחצף לרב, באותו שבוע הפרות שלו אכלו משיחי ההרדוף שהיו בחצרו של האיכר, ומתו כולן³⁰.

הרב מלצר זצ"ל היה מעביר בעיקר שיחות מוסר ומחשבה, ורוב זמנו ישב בבית הדין.

הרב שך זצ"ל היה מעביר שיעור גמרא על הדף, והיה עם הבחורים כל השבוע, רק בששי נסע לביתו.

בפרדס חנה סידר הרב שהמובילים את החלב בשבת יקחו בעגלה שרתומה לאופניים, שלא ברור איסורם, ולא לסוסים³¹.

מצד אחד תקיף ומקנא לדבר ה', היה בפרדס חנה בעל משאית שנסע עם המשאית בשבת, הרב עלה לתא הנהג ונתן לו סטירה... מצד שני גמיש. היה בבית הכנסת בפרדס חנה עזרת נשים למעלה, והיו שם נשים שהתעקשו שלא להוסיף גם וילון והרב לא הכריח זאת [לאחר עזיבתו הרב הנכנס הוסיף וילון, והיו כאלו נשים שהקפידו ופרשו לגמרי מלבא עוד לבית הכנסת]. הכל לפי הענין, לשום אורחותיו.

[ר' אהרן פרוינד נ"י, מבית אל]

30 [להשלמת הסיפור נביא מה שכתב הרב גבריאל יצחק רווה נ"י: סיפר לי הרב אהרן וייס ז"ל (תרע"ג-תשנ"ט), באחת השבתות התעקש אחד האיכרים העשירים ממשפחות המייסדים בעניין מסויים בבית הכנסת הגדול, דומני שדרש שהחזן יעמוד על הבימה ולא ליד העמוד. הרצ"ה מלצר התנגד, ואותו איכר ביזה אותו ברבים. עוד באותה שבת החלו פרותיו של אותו איכר למות בזו אחר זו, אותו איכר חיפש היתר לשחוט אותן בשבת. הוא התבייש לפנות לרב עקב האירוע שהיה באותו בוקר ופנה לרב אהרן וייס, שענה לו, בהתאם לדין, שהדבר אסור. הרב אהרן וייס, ואולי גם אחרים ואפשר שאף אותו עשיר, פירשו זאת כעונש על ביזוי הרב].

31 "למאי נפקא מינה, לביטולי הא מקמי הא" (סוטה מח, א, ועיי"ש ברש"י).

מתוך דברים שנאמרו בכינוס תלמידי וחניכי ישיבות נוברהדוק:

"... הרב ר' צבי יהודה מלצר רבה של רחובות, עמד על הצורך הגדול להשפיע בין חוגים רחבים וביחוד בין העולים החדשים, לקרבם לתורה וליהדות, ולא שכל אחד יצטמצם במצב הרוחני של עצמו. ת"ח דמתא הוא מי שכל עניני דמתא עליה רמיא, ות"ח של הדור הוא שכל עניני הדור עליה רמיא. הוא הזכיר דברי אביו הגרא"ז שליט"א שאם אוהבים את ה' מספיק עשרה או מאה איש שילכו בדרכיו, אבל אם אוהבים את כלל ישראל צריכים להשתדל הרבה בעד כל הכלל. הוא הציע שיסעו לישובים החדשים לבקרום ולהשמיע דבר ה'".

[קובץ "הנאמן" י"ג עמ' 10]

באחד מהכינוסים של אסיפת הנבחרים בשנת תש"ח, מעט לפני הקמת המדינה והכנסת, נשא את הנאום המרכזי דוד בן גוריון, ובתוך דבריו אמר: "עובדות היסוד עומדות לימינו: המצוקה היהודית, שממת הארץ, קשרינו לארצנו, כוחותינו היוצרים שהביאונו עד הלום...".

כאן שישע אותו בקריאת ביניים הרצ"י מלצר זצ"ל, רבה של רחובות, שנזדמן לאותה ישיבה. קרא הרב מלצר לעבר בן גוריון: גם הבטחתו של אלוקים!

בן גוריון ענה לו: לא "גם", אלא זה קודם לכל! אחרי הדיון פנה הרב מלצר לבג. ושאלו שאם זה "קודם לכל", מדוע לא להזכיר זאת? וענהו שגם הקונה מעיל בחנות לא חייב לומר למוכר מנין הכסף שמשלם לו....

[מאיר חובב ז"ל, שהיה נוכח בכל זה, מתוך כתבה שכתב בעיתון: "חמישה סיפורים מן האמונה"]

לאחר מלחמת העצמאות נערך ברחובות כנס גדול של כל חטיבות הדרום. על שולחן הנואמים היו מכובדים, ראשי הצבא, סגן ראש העיר רחובות. ולרב לא ארגנו מקום... הרב צבי יהודה מלצר לקח כסא מהקהל ושם אותו על הבמה מימין לשולחן הנואמים כי לא היה מקום, וישב שם... בזמן שהנואמים שיבחו את צה"ל ואת

פעולותיו, מבלי להזכיר שם שמים, הרצ"י ז"ל מילמל לעצמו, לשכניו לשולחן, שצריך גם לומר משהו על הקב"ה. לפני שירת התקוה, המקרופון היה פנוי בזמן שהציבור התארגן לקום, קם הרצ"י באומץ, לקח את המקרופון ואמר שצריך להודות לקב"ה וגם לומר פרק תהילים לעילוי נשמת הנופלים. בו הנואמים. הרב מלצר תפס את המיקרופון והכריז: "גם הקב"ה עשה משהו, צריך להשמיע גם שם שמים", והמשיך לנאום בשבחי הקב"ה, עד שאחד מקציני צה"ל לקח לו את המיקרופון, ושלח בקשה לשר הדתות לפטר את הרב מלצר וצ"ל...

בעת חנוכת בנין "היכל שלמה" בירושלים, בטקס ששודר ברדיו, בשידור חי, הסתיים הטקס בשירת התקוה. מיד בתום שירת ההמנון, קם הרב מלצר ניגש למיקרופון ופתח לבדו ב"שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים..." הוא סיים לשיר את השיר עד תומו גם אחרי שהמיקרופון סולק ממנו.

הרב היה חזק בדעתו להשיג דברים שהיו צריכים לעניי תורה ומצוות, והיתה לו מסירות נפש לכל אלו.

מסר הרב גבריאל יצחק רוונה מה ששמע מר' יצחק כהן ז"ל, שהיה ראש המועצה הדתית ברחובות, שפעם הצליח הרצ"י להשיג מבעל מעגן הסכמה לגט תמורת תשלום, ורץ לבנק שהיה אז כבר סגור ודפק על החלון שיפתחו לו, כדי להשיג את הכסף עבור זה.

סיפר תלמידו ר' ישראל טאוב נ"י:

שבע שנים הרב היה הולך מדי שבת בשבתו לקיוסק ליד בית העם שהיה פתוח בשבת, ניגש למוכר ואומר לו שבת שלום. אחרי זה ראה שהמוכר סגר, והסביר המוכר לרב שראה שהרב כ"כ התמיד בזה - סימן שהשבת דבר מאד יקר וחשוב!

סיפר אחד מתלמידי הרב בישיבת הדרום, שב"סדר" לא היה צריך להעיר לתלמידים ללמוד. פשוט הראש-ישיבה היה מידי פעם מסתובב באולם, ומיראת הרוממות והכבוד כלפיו כולם היו לומדים ברצינות. תלמיד אחר התבטא שהיו ממש "מפחדים" לעבור לפני חדרו, משום יראת הכבוד שהיתה כלפיו.

מספר הרב ברוך פולק: באחד מימי חול המועד סוכות עברתי ברחובה הראשי של רחובות וראיתי את הרב מלצר כשהינו הולך מבית הכנסת "שונה הלכות" לכיוון ביתו, טליתו על כתפיו וארבעת המינים בידיו. לפתע הסתובב הרב והחל ללכת בכיוון ההפוך.

פניתי אליו ושאלתי מפני מה הינו חוזר בחזרה? אולי שכח משהו בבית הכנסת? השיב לי הרב וענה: לא שכחתי דבר! הנני רוצה ללכת כך ברחובה של העיר עוד דקות ספורות, ומנסיוני הנני יודע שבדרך יעצור אותי יהודי אחד או שנים וישאלו אותי מה פשר הליכתי כך עם הטלית על כתפי וארבעת המינים ביד. כדאית היא הקדשת הדקות הספורות הללו על מנת ללכת כך בצורה זו, וכתוצאה מכך להסביר ליהודי אחד או שנים מה היא מהותו של חג הסוכות.

[הרב ידעאל מלצר שליט"א]

בטחון והשתדלות:

אמר הגרא"ז מלצר זצ"ל בענין זה:

"על הפסוק ותשלח את אמתה ותקחה (שמות ב, ה) אומרת הגמרא (סוטה יב, ב), ורש"י על הפסוק מציין זאת, שנשתרבה אמתה אמות הרבה. וידועה השאלה, אם המרחק בין בת פרעה לתיבה היה כה גדול מה הטעם ששלחה את ידה אל התיבה כדי למשותה, והרי לא היה כל סיכוי שידה תגיע עד התיבה. התשובה היא, ענה רבנו ואמר, שאנו מצינו חייבים לעשות כל מאמץ. עלינו להתערב לשלוח את ידינו ולפעול! אף אם הסיכוי להצלחה נראה לכאורה כבלתי אפשרי, נעשה אנו את שלנו, והקב"ה יעשה את שלו. אם פועלים ומשתדלים יש סייעתא דשמיא".

דברים אלו הובאו בספר בדרך עץ החיים שכתב ר' ידעאל מלצר שליט"א, פרק למען הכלל והפרט (מהד' תשמ"ו הערה 46, מהד' תשס"ו הערה 42) ובהערה שם ציין לדברי אביו:

אאמו"ר רבי רפאל צבי יהודה מלצר זצ"ל היה נוהג להזכיר את דברי הספרי על הפסוק וברכך ה' אלוהיך בכל אשר תעשה (דברים ט"ו י"ח), אם "תעשה" תבוא ברכתו של הקב"ה במעשי ידיך, אבל אם תשב בחיבוק ידים הברכה לא תבוא³².

הרב צבי יהודה מלצר אשר כהן כרבה הראשי של רחובות וראש ישיבת הדרום (ישיבת קלצק), נסע פעם למשרד הדתות בירושלים.

כאשר הרב מלצר עיין שם במסמכים שונים, נכנס לפתע צעיר חסידי שהיה בעל הדרת פנים ומרשים במיוחד. הרב מלצר שאל אותו מי הוא, והוא ענה לו שהינו מחסידי קרעטשעניף.

הרב מלצר המשיך לשוחח איתו, ואז התברר לו שלמרות שהינו צעיר לימים הוא הרבי עצמו.

ומה עם פרנסה? שאל אותו הרב מלצר.

---

32 אמנם הרצ"ה היה מתלמידי ישיבת נובהרדוק, הידועים במידת הבטחון והאמינות, וראה בספר תנועת המוסר ח"ד פט"ו, אבל גם שם היה לבטים באיזה אופן השילוב הנכון ביניהם, ובספר תורת ההשגחה והבטחון (לרב משה ימיני זצ"ל, מגדולי נובהרדוק, ירושלים תשכ"א, בהערה על הסכמת הגר"א יפהן זצ"ל) הביא את דברי הסבא זצ"ל בהתייחסו לסוגיה זו: "ישנם שני פסוקים, יש פסוק 'ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו ומן ה' יסור ליבו', ויש פסוק 'ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו', ובין שני הפסוקים יש מרחק גדול כרוחב ים. ומי שמנתק עצמו ובורח מן ארור הגבר אשר יבטח באדם, ורץ להגיע אל ה'ברוך הגבר' וכי' אז כמה שמתרחק מן הארור הוא יותר מתקרב לברוך, וזה שכרו".

כאן יש לציין שכאשר הרב מלצר שאל יהודי מה עם פרנסה? לא היה זה מתוך סקרנות, ואם ליהודי שנשאל אכן היו בעיות פרנסה, הרב מלצר לא נח ולא שקט עד אשר עזר לו למצוא עבודה.

אכן, נושא זה, הפרנסה, הינו בעיה רצינית, כך השיב הרבי.

אנכי הנני רבה של רחובות, אמר לו הרב מלצר. בוא אלי לרחובות, נשב ונשוחח מה אפשר לעשות על מנת שתהיה לך פרנסה, וכן שתוכל לפעול בקרב יוצאי רומניה.

כעבור ימים אחדים אכן הגיע הרבי לרב מלצר, והרב מלצר אמר לו: אנוכי, כידוע לך יוצא ליטא, והשפעתי על יהודי רומניה אינה מושלמת, אתה הרבי, השפעתך על יהודי רומניה גדולה. אם תגור ברחובות תוכל להשפיע לטובה על רבים מיוצאי מדינה זו.

באותו זמן היתה הפנימיה של ישיבת הדרום-קלצק קטנה ביותר. ולמרות זאת נתן לו הרב מלצר שני חדרים בפנימיה, בהם התגורר ופעל בקרב רבים מתושבי רחובות, וחיזק אותם ביראת שמים וביהדות.

ואכן בדיוק כפי שהבין הרב מלצר ואמר, כך היה. השפעתו על יהודי רומניה היתה גדולה, וחוף מיהודים אלה החלו להכנס אליו גם אנשים שאינם יוצאי רומניה, והשפעתו על אלה שנכנסו אליו היתה ברוכה.

לאחר כשנה בה התגורר בפנימיית ישיבת הדרום-קלצק הוא עבר לגור בחלקה המזרחי של רחובות והאיזור בו גר החל לקבל צביון יהודי.

כאשר היו הרב מלצר והרבי מקרעטשניף נפגשים היה הוא מודה לרב מלצר על יוזמתו שיגור ברחובות ועל עזרתו הרבה לרבי בימיו הראשונים בעיר.

ביום י"ד בתמוז תשכ"ט נסע הרב מלצר לירושלים לטפל במספר עניים ציבוריים, אולם עוד לפני נסיעתו הרגיש לחץ חזק בליבו, ובהגיעו לירושלים נסע לבתו הרבנית מרים עמיטל, רעיתו של הרב יהודה עמיטל ראש ישיבת הר עציון, ומביתה תיאם ביקור אצל אחד מרופאי הלב הגדולים בירושלים. רופא זה בדק אותו ואמר לו שעליו להתאשפז מיד בבית חולים. הואיל והרופא חשש שיפסיד זמן יקר, הוא לקח אותו בעצמו במכוניתו.

בהיותו בבית החולים קיבל התקף לב ונפטר. זה היה ביום ט"ו בתמוז תשכ"ט.

הרבי מקרעטשניף היה באותו זמן ברומניה, בביקור בקברי אבות, קיבל אף הוא התקף לב ונפטר מיד. גם הוא נפטר ביום ט"ו תמוז תשכ"ט.

הרב מלצר נפטר לפני מלאות לו שבעים ואחד שנים, והרבי נפטר לפני מלאות לו ארבעים ושמונה שנים, ואנו חייבים לומר עליהם זכר צדיקים לברכה. פעלם של שני אנשים דגולים אלה אשר הקימו, כל אחד בתחומו, מוסדות למען הכלל והפרט, ממשיך לפעול גם אחרי פטירתם.

[הרב ידעאל מלצר שליט"א]

במכתב ניחומים על פטירת הרצ"י מלצר זצ"ל כתב ידידו רבינו הרצ"י הכהן קוק זצ"ל³³:

לכבוד משפחת ידי"נ הרב רצ"י מלצר זצ"ל

ברכות וניחומים ממעמקי לב ונפש

הלמתנו ופגענו השמועה המדאיבה מהסתלקות איש חמודות חמודות התורה והיראה ורב פעליהן אביכם הרב זצ"ל נצב"ה, אתכם אני כולי בשייכות דאבון אבלכם דאבוננו אבלנו, התחזקו נא התעודדו נא לאור הדרכתו הנשגבה מאד בזכות רוממות פעליו ומסירות נפשו למען ישראל ואורייתא בתוקף חוסן אמונתו לתמימות פעליו של אדון התשועות ב"ה

והמקום ינחמכם ינחמנו עם כל אבלי ציון וירושלים,

נאמנכם בציפיית הישועה השלמה

צבי יהודה הכהן קוק

---

33 המכתב נמצא צילומו בספר "משמיע ישועה" עמ' 529.

מאמרי הספד והערכה

✠ הרב יהושע זליג דיסקין זצ"ל

✠ הרב מרדכי קוקיס זצ"ל

✠ הרב יואל עמיטל שליט"א

✠ הרב יהושע מגנס שליט"א

מסכת אצילות

הרב יהושע זליג דיסקין, רבה של פרדס חנה [נדפס בקובץ ניב המדרשיה, תש"ל, עמ' שו-שז]

- זכרון לרב צבי יהודה מלצר זצ"ל /

חז"ל הגדירו פעם, כי כשם שאין פרצופי בני אדם שוים, כך אין דעותיהם שוות.

ברב מלצר ז"ל ראינו הרבה גוונים של תפארת אדם-המעלה, ועל כל גוון וגוון זורח אור נוגה של הוד שבתפארת. בנו של אדם גדול, שירש מאביו הגדול קווי אופי של הצטיינות ומידות תרומיות שהינן נדירות. [כאן האריך על האב הגרא"ז זצ"ל]

בשנת תרצ"ו הוזמן הרצ"י לרבנות המושבה החדשה פרדס חנה. המושבה הייתה בת שש שנים ומאוכלסת הרבה חלוצים. תנאים מתאימים לקיום רבנים לא היו. הציעו לו לקבל מהקצב מנת בשר ללא תשלום, הוא לא הסכים ובחר בחיי עוני בצמצום. נקיות דעתו מנעה ממנו לקבל הכנסות. הזמין שו"ב חדש, את אחד מטובי השו"ב"ם במינסק רבתי. השיג משגיח על הכשרות, אברך בעל הוראה חניך ישיבת סלוצק. השקיע עמל רב לייסד תלמוד תורה ולא הצליח. הכניס מורה דתי לבית הספר הקיים מיסוד הוועד הלאומי. ייסד ישיבה בהנהלת אחד גדולי הלומדים מחניכי קלצק. עשה כל מיני מאמצים שונים למשוך אל המושבה תלמידי חכמים. בהיווסד ה"מדרשיה" השקיע מאמצים כדי שמקומה יהיה בפרדס חנה, ובראשה העמיד למדן חשוב ואיש הרוח הרב יהושוע יגל. בתש"ז כשנפטר חותנו קיבל משרת הרב ברחובות. הוא הרחיב יריעת הרבנות, הכניס רבנים לפרברי ושכונות רחובות, יסד בית דין רבני עם תלמידי חכמים מובהקים וגם ייסד ישיבת הדרום. רכש לשיבה קרקעות והעמידה על בסיס נכון. כשראה שברחובות מתנהלת המועצה לא לפי רוח התפטר, והשתדל שמקומו ימלא הרב בר שאול ז"ל.

על הכל היתה אצילותו ועדינותו הטבעיים. כאשר נכנסתי אחריו לכהן ברבנות של פרדס חנה זחלתי ואירא, כי ראיתי את ההערצה שרחשו לו ולא הייתי בטוח שאוכל לעמוד, ולבסוף מצאתי מושבה מסודרת שחרש בה חריש עמוק.

עמוס היה מעשה חסד. בפרדס חנה יסד קופה של צדקה שהשו"ב ניהל אותה. ברחובות עשה פעלים כבירים של חסד ליחידים. כשנודע לו כי נעדר פתאום בפתח

תקוה ר"ל משגיח " אור ישראל " והשאיר שישה יתומים העמים על עצמו עול וביסס את מעמד המשפחה. בחולון נפטר הרב שהיה גדול בצדקות ובמעשים טובים, הזדרז הרב מלצר והקים שם כולל עם תלמידי חכמים מצוינים - קדשים בחולון. בכל מקום בארץ שנדרשה עזרה לגדור גדר, היה נענה ראשון.

ספר מוסר חי היה בהליכותיו ובידענותו. קיים מה שאמרו חז"ל שיהא שם שמים מתאהב על ידך. הליכותיו בקודש קידשו את השם. עזב את עולמו שבע פעלים לתורה ולמוסר. סמל האצילות היה בחייו. עם פטירתו נסתיימה מסכת אצילות.

הרב צבי יהודה רפאל מלצר זצ"ל

שנה לפטירתו

הרב מרדכי קוקיס זצ"ל מרבני רחובות וישיבת פורת יוסף בה

[נדפס ב"שנה בשנה" תשל"א עמ' 421 ואילך]

עם פטירתו של הרב הגאון ר' צבי יהודה מלצר זצ"ל, ראש ישיבת "הדרום" ברחובות, הסתלקה מאתנו דמות של רב גדול ומרביץ תורה מובהק. בשלל גווני הקשת של מעלותיו הרבים, הוא כובש לבבות של קרובים ואף רחובים, כדי לממש אידיאת חייו, בהפצת תורה ובהרבצתה בדור העתיד. הליכותיו הנאות, מיודתיו הסגוליות ודעתו הרחבה, רכשו לו תלמידים ומוקירים אשר כבדוהו והעריצוהו בכנות ובתמימות. מעשיו הכבירים להגדיל תורה ולהרחבת רשת מוסדות החינוך התורניים, פעולותיו הברוכות לשבורי לב ולנדכאי נפש, וצדקותיו הרבות למשפחות עניות ומחוסרי כל – הקנו לו שם עולם, וזכרו ינון בין גדולי האומה אשר מסרו אונם ועיתם למען הכלל.

ר' צבי יהודה זצ"ל, נולד לפני למעלה משבעים שנה, לאביו הגאון הנודע ר' איסר זלמן זצ"ל, ראש ישיבות "סלוצק" ו"קלצק", ובערוב ימיו ראש ישיבת "עץ חיים" בירושלים. את יסודות חינוכו הוא מקבל אצל אביו הגאון שגאונותו התבטאה לא רק בהבנת התורה ובשקידתה, אלא אף במידות טובות ובהליכות נאות. שותפה פעילה לחינוכו ולעיצוב דמותו היתה אמו הרבנית בילה הנידה ע"ה, שהיתה אשה

משכלת וחכמה, אשר בתבונתה בנתה בית גדול בישראל, מעוז ללומדי תורה ומשכן לתמימי דרך.

כאשר רבי יוחנן בן זכאי מונה את מעלות חמשת תלמידיו, הוא מציין את מעלת רבי יהושע: "אשרי יולדתו" (אבות פ"ב מ"ה). בירושלמי (יבמות פ"ט) מובהרים הדברים: "שהיתה אמו מולכת עריסתו לבית הכנסת בשביל שיתדבקו אזניו בדברי תורה". על ר' צבי יהודה ז"ל אפשר לומר: "אשרי יולדתו". עריסתו היתה בבית גדול אשר יום ולילה קלטו תורה ותפילה. משחר ילדותו קלט את רחשי אביו הגאון באהבתו הכנה לתורה וללומדיה. עם חלב אמו ינק את הדבקות לתורה ואת המסירות לחיזוקה של תורה ולהשרשתה בכל שדרות הציבור. שירי הערש שקלטה אזנו היו על נושא אהבת תורה והרחבת ידיעותיה, אהבת ישראל וארץ הקודש.

לא רק בית אבא נתן את רישומו בעיצוב דמותו, אלא אף תושביה הצדיקים והתמימים של העירה סלוצק. וכך היה מספר: "בבית מרן אאמו"ר זצוק"ל בעיר סלוצק בשעת סעודת שמחה של מצוה, עמד יהודי אחד ר' יקותיאל שמו ליד החלון הפונה לרחוב, והתייפח בבכי מר עד שכל גופו רעד. אאמו"ר זצוק"ל מיהר אליו ושאלו, מה קרה! והוא ענה: ילדי ישראל, הרי היו יכולים להגיע לעולמות עליונים, והם יורדים רח"ל לשאול תחתיות. זה היה כאשר ראה ילדי ישראל תלמידי הגמנסיה הממשלתית בעיר הולכים במאורגן במדים המיוחדים להם ביחד עם מוריהם". הרב מלצר היה מסיים במילים אלו: מקרה זה נשאר בזכרוני ועשה עלי רושם עז, עד היכן מגעת מידת הרחמים של אדם מישראל על הסוטים מדרכי השם". מידת הרחמים שהיתה חבויה בלב הרב מלצר על הסוטים מדרכי ה', הביאה בעקבותיה הקמת מפעלים תורניים, אשר צמצמו את מספרם של הסוטים מדרכי ה'.

הרצון להכיר גדולי תורה, לינוק מחכמתם ולשתות בצמא דבריהם, מביאים את בן הרב מסלוצק אל ה"חפץ חיים", אשר נקשר אליו בעבותות אהבה והערצה. ה"חפץ חיים", היה לו לרב ומורה דרך ולדוגמה חיה, כיצד ואיך יקים את ביתו ויבססו על פי התורה ומסורת ישראל סבא. הוא היה רגיל לומר: "מעיקרי של קיום הדת, הוא חינוך הבנים, ועל כל רב מישראל להקים ישיבה במקומו". הרב מלצר ז"ל, הקפיד מאוד על הוראה זו של הזקן מראדין זצ"ל. עם התמנותו לרב בפרדס חנה, ולאחר מכן ברחובות, פעולותיו הראשוניים היו להקים בתי ספר דתיים ולהרחיבם, לבססם ולעודדם.

לאחר מכן הוא ניגש להקים גם סניף לשיבת "קלצק" ואת מדרשיית "נעם". לפני כן הוא גם נתן יד אחים איתנה להקמתה וביסוסה של ישיבת "תל אביב". ברחובות ייסד את מפעליו הגדולים והברוכים: ישיבת הדרום וכולל אברכים.

גם בשוכבו על ערש דווי, מפותל בייסורים וסובל מכאובים, גם בימי זקנה וחולשה, הייתה מגמת פניו לקראת מטרה אחת: להגדיל תורה ולהאדירה. כדי לבצע אידיאה זו, היה מרקיע שחקים, נוסע למרחקים, נפגש עם קרובים ורחוקים, ידידים ומתנגדים, משכנע את "הסתדרות הרבנים" בארה"ב להכנס בעול הקמת מוסדות תורה בארץ ישראל, מלהיב גם "בעלי בתים" כי יטו שכם להקמת כולל לאברכים. יושר ליבו ותבונתו הרבה, התלהבותו התמימה וזכות מעשיו הכבירים, פתחו את סגור ליבם אפילו של אנשים קשוחים, ותרומתם סייעה בידו לכוון כוללים ברחובות ובחולון.

בד בבד עם עיסוקיו הרבים למען הציבור, הן בעזרה רוחנית והן בסיוע לפרנסה, היה ר' צבי יהודה מקדיש את עתותיו לשקוד על התורה. כל רגע פנוי הקדיש לתורה, ובכל אשר פגש את הזולת, היה משמיע דבר תורה, רעיון חדש שהתחדש בבית מדרשו, או מעשיה יפה, אשר ממנה ילמד אדם מוסר ותוכחה. דברי תורה משולים ללחם ומים, ללמדך, שכשם שאי אפשר לאדם לחיות בלי לחם ומים, כך אי אפשר לו לאדם לחיות בלי תורה אפילו שעה אחת, שנאמר (יהושע א): "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה".

כאהבתו לתורה כך אהבתו לארץ ישראל, ליבו כאב ובמסתרים בכתה נפשו, על טובים וגדולים אשר המשיכו לשבת בגלות. הוא גם יצא חוצץ כנגד אלו האוהבים לספר בערגה ובגעגועים על חיי הגולה, והיה רגיל להשמיע פסוקים מן התורה, על טוב ארץ ישראל בפירותיה ובמזג אוירה.

הוא ראה קשר אורגני בין ניסי יציאת מצרים ומתן תורה והתשועות והמלחמות בימי החשמונאים, ובין התשועות בימינו אנו ובעיקר בימי מלחמת ששת הימים. אמנם התנגד לאלו הנוטים להאמין ב"כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל".

בכלל, היה ר' צבי יהודה, עשוי ללא חת. הפסוק "לא תגורו מפני איש" היה חרות וניצב לנגד עיניו. על דעותיו והשקפותיו הוא נלחם כארי, ולא התחשב מה יאמרו הבריות. כנגד מפירי דת ודין הוא עמד כחומה בצורה. קצבים עם סכינים חדים לא הרתיעו אותו, בריונים מחללי שבת לא הפחידו אותו, בעלי בתים עתירי נכסים

ומנהיגי מפלגות, לא הצליחו להניעו ממעשים ומפעולות שנראו בעיניו צודקות וישרות. הוא עמד על דעותיו בכל תוקף. האמת התורתית קודמת לכל.

מצד אחד היה רך כקנה, נרגש ונרעש מבקשת הזולת ומצער. הוא גמל חסדים טובים לכל נזקק, מקדים שלום לכל איש ומכבד כל אדם באשר הוא יציר הבורא. רודף שלום ועושה שלום בין חוג מתחרה למשנהו, ומשכין אהבה בין איש לאשתו. מצד שני היה, כאמור, תקיף ואמיץ, ועמד בחזקה על דעותיו. "מדתו של תלמיד חכם" היה אומר הגר"א מווילנא, "שיודע איך להפך מידותיו ולהטות אל קצה ההפכו, כמו מכעס אל החמלה ומגאווה אל תכלית השפלות.

"ברא כרעא דאבוה" – התפוח יונק את כוחו ועסיסיותו מן העץ. ר' צבי יהודה הבן ירש מר' איסר זלמן האב, את אופיו הטוב, יושר לבו ותמימות דרכיו, אהבתו לישראל, לארצו ולתורתו.

הרב מלצר זצ"ל השאיר אחריו ברכה, בנים הממשיכים ללכת לאורם של אבות המשפחה הרוממה, וחתן תלמיד חכם מובהק, המשמש כראש ישיבת כפר עציון, ותלמידים ומוקירים, הפזורים ברחבי העולם היהודי, אשר דרכיו ופועליו יאירו להם את הדרך לאור ימים, ובזה יהיה זכרו ברוך ושפתותיו תהינה דובבות בקבר.

סבי הרב צבי יהודה מלצר זצ"ל

במלאת ארבעים שנה לפטירתו, ט"ו תמוז תשכ"ט

הרב יואל עמיטל

הרב צבי יהודה מלצר זצ"ל, בנו של הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל שהיה ראש ישיבת 'עץ חיים' בירושלים, נולד בעיר מיר שבליטא בשנת תרנ"ט. את עיקר חינוכו קיבל מאביו, וכן מרבי יוסף יוזל הורביץ זצ"ל, ה'סבא' מנובהרדוק, תלמידו של רבי ישראל סלנטר זצ"ל ומייסדה של רשת ישיבות נובהרדוק. על טביעת עינו החדה של רבי יוסף הורביץ מן הראוי לספר: ימים רבים היה ר' יוזל משוחח בכל בוקר לאחר תפילת שחרית עם תלמידו צבי יהודה מלצר במשך כשלושת רבעי שעה. היו מבני הישיבה שפנו לרבי יוסף יוזל בטענה על כך שהוא מקדיש זמן כה רב לבחור אחד,

כשבזמן זה היה יכול לשוחח עם מספר בחורים! השיב להם רבי יוסף יוזל שבזמן זה הוא אינו מדבר עם יחיד - אלא עם רבים: "בשיחותיי עמו הנני בונה ישיבות!" דבריו של ה'סבא' מנובהרדוק התקיימו במלואם במוסדות השונים שהרב מלצר ייסד בארץ ישראל.

הרב צבי יהודה מלצר עלה לארץ עם אביו בשנת תרפ"ה. זמן מה לימד בישיבה הקטנה של ישיבת 'עץ חיים' בירושלים, ולאחר מכן לימד בישיבת תל אביב ובישיבת הישוב החדש בראשות הרב ראובן טרופ זצ"ל (שאביו ר' נפתלי היה ר"מ בראדין אצל החפץ חיים).

לפרדס חנה הגיע הרצ"מ בשנת תרצ"ו, לאחר שנבחר לרבה של המושבה. בבואו למושבה לא היה בכל בוקר מנין לתפילת שחרית, וכן לא היתה כל פעילות דתית מיוחדת במשך ימי השבוע. מיד עם בואו ארגן מנין קבוע לתפילת שחרית, וכן שעורי תורה לגברים ונשים. בפרדס חנה היה באותם שנים בית ספר משותף אחד לכל הזרמים במושבה, שבו למדו גם הילדים הדתיים. היתה הסכמה שבבית הספר תהיה תפילה קצרה בבוקר שבה ישתתפו כל הילדים, וכן תיאמר ע"י כל התלמידים ברכת המזון לאחר האוכל. לצורך זה היתה חובה על כל הבנים להביא כיפה לבית הספר, וכן היתה התחייבות למנות אחוז מסויים של מורים דתיים.

באחד הימים לחצו עליו הורים לפתוח בית ספר דתי נפרד. הרב הבין שהדבר עלול להעכיר את האווירה במושבה, והפירוד גם ישאיר את בית הספר הוותיק ללא כל סממן דתי. משגברו הלחצים פנה הרב מלצר יחד עם משה פרוינד (מעסקני היהדות הדתית בפרדס חנה) לחזון איש בשאלה האם לפתוח בית ספר דתי נפרד, כאשר ברור שכתוצאה ממנו ילדי הפועלים לא יקבלו בבית הספר שום דבר ביהדות. הרב מלצר סיפר שהחזון איש קם, הסתובב בחדרו הלון וחזור, ואח"כ פנה אליו ואמר לו שזו שאלה שהוא אינו יכול להכריע בה, ורק לרב המקומי יש את הסיעתא דשמיא להכריע בשאלה קשה כזו. הרב ראה בתשובה זו חיזוק לדעתו שלא להפריד את בית הספר, וכך היה³⁴.

---

34 לאחר שהרב מלצר עזב את הרבנות בפרדס חנה נפתח בית ספר דתי, ואז החזיר מנהל בית הספר הכללי את ספר התורה ואת כל הסידורים והחומשים לבית הכנסת, והודיע שמעתה לא יהיה בבית הספר זכר ללימודי יהדות.

דבר נוסף שעשה הרב צבי יהודה מלצר, ולו הוא זכה להסכמת אביו הגאון רבי איסר זלמן, הוא סדר התפילות שהנהיג. על מנת למנוע מחלוקת בשעת התפילה בין המתפללים תיקן הרצ"מ שבליל שבת לאחר אמירת פרק 'במה מדליקין' יוסיפו ויאמר גם 'כגוונא', ובסוף התפילה יאמרו גם מזמור לדוד וברכו. בתפילת מוסף הוא קבע שיאמרו בקביעות קדושת 'כתר' כמנהג ספרד, וכן תיקן שיאמרו את הפיוט 'אנעים זמירות' בסוף תפילת שחרית ולא בסוף תפילת מוסף כמקובל. על כל השינויים האלו שאל את דעתו של אביו, וזה ענה לו במכתב שבו הסכים לשינויים, וסיים: "הכלל כי פשרות בענינים אלו – ושלוש הוא שמו של הקב"ה - ישר מאוד. וד' ינחה אותך בעצה טובה בכל דרכיך, ובכל אשר תפנה תשכיל ותצלח"³⁵.

על מנת לחזק את היהדות במושבה ייסד הרב מלצר את ישיבת קלצק³⁶ שאליה אסף כשלושים בחורים, ביניהם מן המעולים שקרב בני הישיבות באותם ימים. בצוות הישיבה היה גם אחיינו הרב שניאור קוטלר זצ"ל, שלימים מילא את מקום אביו הרב אהרן קוטלר זצ"ל בראשות ישיבת ליקווד בארה"ב.

באותם ימים בוגרי בתי הספר הדתיים עזבו ברובם את אורח החיים הדתי, והפסיקו לשמור תורה ומצוות. הרב צבי יהודה מלצר הגיע למסקנה שעל מנת למשוך יותר צעירים לעולמה של תורה יש לפתוח ישיבה המשלבת בתוכה אף לימודים תיכוניים, שכן רבים ילכו לישיבה מסוג זה, בעוד שבאותו זמן רק מעטים הולכים לישיבה אשר בה אין כלל לימודים כלליים. בנוסף לזה סבר הרצ"מ שכל בחור, אף זה שרוצה להקדיש את עצמו לתורה, עליו לדעת לקרוא ולהבין את השפה האנגלית, ולהתמצא ביסודות מדעי הטבע, בהיסטוריה ובכללי הדקדוק העברי. מטרתו העיקרית של המוסד שרצה להקים הייתה לשנות את המצב בו הייתה נתונה החברה הדתית באותם ימים, כשהצעירים התביישו ללכת כשכיפה לראשם.

הרב צבי יהודה מלצר פנה לרב משה צבי נריה זצ"ל, שהקים בשנת ת"ש את ישיבת 'בני עקיבא' בכפר הרא"ה, והציע לו לשלב לימודי תיכון בישיבתו; תשובת הרב

---

35 צילום המכתב נדפס בספר "בדרך עץ החיים" מאת דודי הרב ידעאל מלצר הי"ו (מהדורת תשמ"ו) עמ' 636. בהזדמנות זו אני מודה לו על המידע ועל הסיוע שהגיש לי בהכנת מאמר זיכרון זה.

36 לזכר הישיבה החשובה שהיתה בה; אביו רא"ז ייסד את הישיבה הזו, וגיסו ר' אהרן קוטלר, חתנו הגדול של רא"ז, שימש בה אחריו כראש ישיבה.

נריה לרב מלצר היתה ש'יצמחו לו שערות על כף ידו' לפני שיכניס לימודי תיכון לישיבת כפר הרא"ה³⁷. בעקבות סירובו של הרב נריה פנה הרב מלצר לארגון המתחרה 'נוער מזרחי'³⁸, ולאחר דיונים ובירורים חתם איתו על הסכם להקמת ישיבה שתיקרא "מדרשית דרכי נע"ם". הצדדים החתומים על ההסכם שנחתם בחודש אב תש"ה היו הרב צבי יהודה מלצר והרב שניאור קוטלר באי כח ישיבת פרדס חנה מחד, וההנהגה הארצית של ארגון 'נוער מזרחי', על ידי בא כוחה ישראל קוז'ניצקי³⁹, מאידך. מטרת המוסד לפי הכתוב במסמך: "לגדל בני תורה ולהאציל מרוחה על כל אורח חייהם האישיים הציבוריים והלאומיים, ע"י: 1. למוד התורה לענפיה (בהדגשה מיוחדת על מצוות התלויות בארץ, הלכות ציבור ומדינה וכו'). 2. יצירת חברה חדורה אהבת תורה וישראל, הקשורה קשר חי לארץ ישראל"...

באותו חודש נחתם הסכם בין הרב צ"י מלצר וישראל קוז'ניצקי לבין הרב יהושע יגל זצ"ל שהוא יהיה ראש המדרשיה, וינהל אותה מבחינה תורנית וחינוכית⁴⁰.

---

37 לפי עדותו של בנו ידעאל מלצר, ששמע מפי אביו מספר פעמים את הסיפור. רק לאחר שנים, בעקבות שינוי העיתים, החלו ללמוד גם בישיבה בכפר הרא"ה לימודים תיכוניים.

38 'נע"ם', המקבילה ה'בורגנית' של בני עקיבא; תנועת בני עקיבא היתה קשורה ל'הפועל המזרחי', ותנועת נע"ם למזרחי.

39 הוא ישראל סדן ז"ל, שניהל את מוסדות המדרשיה כיובל שנים. סייע לו משנהו בראשות נוער המזרחי מיכאל צור ז"ל (אז ליברמן), לימים מראשי המשק הישראלי.

40 הרב יגל (קרי 'יוגל') נולד בשנת תרע"ו, ולמד בילדותו אצל דודו רבי שבתי יגל בסלונים, ואח"כ אצל ר' אלחנן וסרמן בברנוביץ' ואצל ר' אהרן קוטלר בישיבת קלצק. בשנת תרצ"ו בהיותו בן עשרים עלה ארצה ולמד עוד כמה שנים בישיבת 'מרכז הרב', ואח"כ נקרא ללמד בישיבת 'הישוב החדש' בת"א (שלא למדו בה עדיין לימודי חול), אז בראשותו של הרב עמיאל רב העיר. באותם שנים התקרב מאוד לגאון החזון איש, והרב יגל קיבל על עצמו את התפקיד החדש בברכתו. שימש במשך כחמישים שנה כראש ישיבה ומנהל חינוכי של המדרשיה, ובשנים האחרונות שימש כנשיאה. הרב יהושע יגל נפטר בחנוכה תשס"ז, והמדרשיה נסגרה בסוף אותה שנה.

המדרשיה גדלה והתפתחה, וזכתה לכך שבין השאר הרבה תלמידי חכמים, ראשי ישיבות, רבנים ודיינים למדו בה בתחילת דרכם⁴¹.

בשנת תשי"ז נפטר הרב צבי שטיינמן זצ"ל, רבה הראשי של רחובות וחותרו של הרב מלצר, והרב נבחר לכהן כרבה הראשי של רחובות תחתיו. הרב העדיף להישאר בפרדס חנה, אך בעקבות הפצרות של אביו הגאון קיבל הרב צבייהודה מלצר את המשרה, ובד בבד העביר לרחובות את ישיבת קלצק. מן הרמ"ם שהיו בישיבה אז ידועים הרב אליעזר מנחם שך זצ"ל, הרב יצחק קוליץ זצ"ל רבה של ירושלים, הרב יואל קלופט זצ"ל אב"ד חיפה, הרב זבולון גרז זצ"ל אב"ד רחובות, הרב משה שמעון וינטרוב זצ"ל והרב אלימלך בר שאול זצ"ל. הישיבה הגבוהה התקיימה עד שנת תשי"ז, ואז התמזגה עם ישיבת הדרום (ראה להלן).

בנוסף ייסד הרב ברחובות גם בית דין, שבו שימש כאב"ד שנים רבות. הממונה על נושא זה בסוכנות היהודית (בימי טרום מדינה) התנגד באופן נחרץ להקמת בית דין ברחובות, אבל הרב מלצר בתקיפותו אילץ אותו לאשר את הקמתו. לאחר מכן, בראותו שלבית הדין ברחובות באים אנשים מכל דרום הארץ, כולל אילת ובאר שבע, יזם והקים את בית הדין בבאר שבע. הרב מלצר לקח איתו דין נוסף ועמו נסע לבאר שבע מדי פעם, ושם הם ישבו כבית דין עם הרב הראשי של באר שבע הרב טנא זצ"ל, בניגוד לדעתו של הרב מיימון, שהיה אז שר הדתות. כך נקבעה עובדת קיומו של בית דין בבאר שבע.

יותר מאוחר ייסד ברחובות את 'ישיבת הדרום' שלאחר מכן התמזגה עם ישיבת קלצק, ממנה יצאו הרבה רבנים ואנשי תורה. בין הרמ"ם בישיבה היו הרב אלימלך בר שאול זצ"ל שלאחר מכן מונה לרבה של רחובות, הרב מרדכיברויאר ז"ל שהתפרסם כגדול חכמי המסורה בימינו, ויבלח"א חתנו של הרב מלצר, אבי מורי הרב יהודה עמיטל שליט"א, ראש ישיבת הר עציון. הרב מלצר פיתח את המודעות והנכונות של בני הישיבה להיות מורים בישראל, ענין שראה בו חשיבות עליונה, בכך שהיה הראשון שהקים במסגרת הישיבה סמינר למורים (בשמו היום "מורשת יעקב"). זמן קצר לפני פטירתו הצליח להשיג את אישור משרד החינוך לפתוח בישיבת הדרום מכללה למורים לבתי הספר העל יסודיים. בנוסף הגה עם חתנו הרב

---

41 מדרשיית נעם היתה למעשה הישיבה התיכונית הראשונה. המדרשיה נודעה במשך השנים בקשרים החברתיים ההדוקים של תלמידיה ובוגריה, ובמיוחד בקשר המיוחד שנרקם בינם לבין רבם יוגל.

עמיטל את רעיון "ההסדר", ותלמידי הסמינר ברחובות היו הראשונים ששירתו בצבא לפי ה"הסדר" הזה, שאליו הצטרפו מאוחר יותר תלמידי ישיבת 'כרם ביבנה' ואחרים.

בראותו שבשכונת שעריים ברחובות, השכונה הוותיקה והגדולה של עולי תימן, רבים מבני הנוער עוזבים את שמירת המצוות, פתח עבורם כתה בישיבת הדרום. הרב הבטיח להם שהם יהיו חלק מן הסמינר לכל דבר אף אל פי שלא היתה בידם תעודת בגרות, ואמנם הצליח להשיג לבוגרים תעודת הוראה. כמה מתלמידים אלה הפכו להיות מחשובי הרבנים הצעירים בעדה התימנית.

מסיבות רפואיות ואישיות החליט הרב מלצר בשנת תשי"א לפרוש מרבנות העיר. הרב אלימלך בר שאול מילא את מקומו, והרב המשיך לכהן כאב בית הדין וכראש ישיבת הדרום. כשפרש מראשות בית הדין מינה את הרב זבולון גרז לאב"ד. הרב אלימלך בר שאול נפטר בפתאומיות בגיל 52 בשנת תשכ"ה, ובזמן הלווייתו הכריז הרב מלצר בלשון חז"ל: "מלמד שהושיבו ישיבה על קברו!" ומיד התחיל לטפל בהקמת ה'כולל' ברחובות שנקרא על שם הרבבר שאול, שהוא היום מן הכוללים המפוארים בארץ. כמו כן פתח הרב מלצר ישיבה מקצועית בישוב גן יבנה הסמוך לרחובות.

באחד הימים נסע הרב מלצר לסידורים במשרד הדתות בירושלים. בהיותו שם נכנס אברך צעיר בעל הדרת פנים, אשר הרשים אותו במיוחד. הרב מלצר שאלו מי הוא, ותשובתו היתה שהוא הרבי מקרטשניף. הרב מלצר, אשר היה ידוע בכך שהשתדל להשיג פרנסה לתלמידי חכמים רבים, שאלו מיד: "ומה עם הפרנסה?", והרבי הצעיר השיב שמצב פרנסתו אינו פשוט. הרב הזמינו לביתו ברחובות, ושם בקשו להקים בית מדרש בעיר, ונתן לו ולמשפחתו מקום מגורים זמני בפנימיית ישיבת הדרום, למרות שצר היה המקום בבנין הפנימייה אף עבור תלמידי הישיבה. לימים גדלה חסידות זו, והיא כוללת היום קריה חסידית ומוסדות חינוך רבים בעיר רחובות.

את הרב מלצר ניתן למנות גם כראשון לרבני הקיבוץ הדתי. בעת רבנותו בפרדס חנה שכנה בתחומי המושבה קבוצת בארות יצחק. הרב מלצר ביקר בה לעיתים קרובות, נתן לבני הקיבוץ הרצאות ושיעורים וכן פסק להם וענה לשאלותיהם. חברי הקיבוץ קבלוהו כמורם ורבם, והיו קרובים אליו מאוד. הקשרים נמשכו גם לאחר שעזבה הקבוצה בשנת תשי"ג את פרדס חנה ועברה למקום הקבע דרומית מזרחית לעזה.

הרב מלצר היה נוסע לערוך חופות לבני הקבוצה, ומכיוון שהרב מלצר לא לקח תמורה כספית בעבור החופות שערך לחברי הקיבוץ ראו הקיבוצניקים בחתונתה של בתו הזדמנות לגמול לו על פועלו. בחודש מנחם אב תש"ז, כאשר בתו מרים (אמי מורת) התחתנה עם הבחור ניצול השואה יהודה קליין, היום הרב יהודה עמיטל, ערכו להם חברי בארות יצחק את החתונה בקיבוץ. למרות הדרכים שהיו חסומות בגלל עוצר שהוכרז על ידי השלטון הבריטי בעקבות חטיפת שני הסרג'נטים הבריטיים על ידי אנשי הלח"י, הצליחו להגיע לחתונה מירושלים גם סב הכלה הגאון רבי איסר זלמן מלצר עם הסבתא הרבנית ביילא הינדא, יחד עם סבא וסבתא של החתן שהגיעו לארץ לפני השואה. לאחר מכן הרב יהודה עמיטל, שהתיישב גם הוא ברחובות, המשיך להעביר שיעורים בבארות יצחק.

על אצילות רוחו של הרב מלצר יעיד סיפור אחד מני רבים: במשך תקופה מסויימת לפני שהגיע לפרדס חנה היה הרב מלצר ר"מ בחיפה בשיבת 'תפארת ישראל'. באחד הימים סיפר לו בשמחה ראש הישיבה הרב דב מאיר רובמן זצ"ל שאחותו התארסה. הרב מלצר איחל לו ברכת מזל טוב, ומיד אמר לו שהוא מתפטר ממשרתו. הרב רובמן הנדהם שאל אותו מדוע? השיב הרב מלצר: "אין לי ספק שהתחייבת לחתן, שהינו ת"ח, שתתן לו משרה בישיבה; אבל הרי עכשיו אין לך צורך במגיד שיעור נוסף, וגם מצבה הכספית של הישיבה אינו פשוט, ולכן לא אמשך ללמד כאן". אמר ועשה!

הרב מלצר היה ידוע במידת הבטחון, באהבת חסד ובעזרה לרבים, במיוחד לתלמידיו חכמים שעלו לארץ בשנים הראשונות למדינה ללא פרנסה. כמו כן היה ידוע בתקיפותו הרבה בדברים שחשב שהם נכונים וצודקים. סיפור ידוע על תקיפותו קשור לטקס חנוכת בנין "היכל שלמה" בירושלים בשנת תשי"ח, ששודר ברדיו בשידור חי: בסיום הטקס שרו את ההמנון "התקוה", ואילו הרב מלצר קם ושר לבדו מול המיקרופון במנגינת התקוה את "שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים". הוא סיים לשיר את שיר המעלות עד תומו גם אחרי שהמיקרופון סולק ממנו...

תלמידיו עמדו לא פעם נפעמים מול כוחות הנפש הכבירים שלו, אולם הוא היה אומר להם שכוחות הנפש אינם ענין לשבועות או חודשים, אלא הם תוצאה של עבודה עצמית במשך עשרות שנים. על כוחות הנפש שלו סיפר גם רופא השיניים שלו: באחד הימים הרב החליט שמקורו של הכאב הוא הפחד, ולפחד צריך רק מהקב"ה; מאז ביקש לעבור את טיפולי השיניים ללא הרדמה!

בשנת תשי"ד, לאחר פטירת אביו הגאון רבי איסר זלמן זצ"ל, אושפז הרב צבי יהודה בבית החולים ביקור חולים עקב אירוע בלב. לאחר שבחדרו נפטרו שלושה חולים בזה אחר זה קיבל הרב מלצר שלושה התקפי לב בזה אחר זה. רבי אריה לוי זצ"ל שביקרו מידי יום בבית החולים הציע לו לעשות את גורל הגר"א הידוע. הרב אריה לוי חזר לביתו להביא את ספר התנ"ך שאיתו היה עושה את גורל הגר"א, והפסוק שעלה בגורל היה הפסוק שנאמר לחזקיהו המלך בחוליו: "וְהִסְפַּתִּי עַל יָמַיךָ חֶמֶשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה" (מל"ב כ, ו). ואכן, הרב צבי יהודה מלצר נפטר לאחר חמש עשרה שנים בשיא כוחו, לקראת שנתו הע"א, בט"ו תמוז תשכ"ט⁴², ונקבר בהר המנוחות בירושלים לצידו של מורו הרב יוסף יוזל הורוביץ שעצמותיו הועלו לארץ. הרב צבי יהודה מלצר השאיר אחריו מפעלים רבים שהטביעו את רישומם על כלל הציבור הדתי בארץ. תנצב"ה.

עוד על הרב צבי יהודה מלצר זצ"ל⁴³

הרב יהושע מגנס

א. פעמיים שמעתי את הכינוי 'גדולי' על מו"ר הגרצ"י מלצר זצ"ל.

פעם אחת: באתי ללמוד בישיבת מרכז הרב באלול תשכ"ט מישיבת הדרום, והבאתי אתי, כפי שהיה נהוג אז, מכתב המלצה לראש הישיבה הרב צבי יהודה קוק זצ"ל שכתב לי ראש ישיבתי הקודמת. בינתיים בחודש תמוז נפטר מו"ר הרצ"י מלצר זצ"ל. והנה בימי בין כסה לעשור תש"ל נכנסתי למו"ר הגרצ"י זצ"ל כדי שהוא יחתום לי על אישור עבור ועד הישיבות כמקובל, וכשראה אותי אמר לי: 'כבר אמרתי לכמה וכמה אנשים שיש לך זכויות גדולות בשמים! הרב מלצר זצ"ל היה צדיק גדול, ואנחנו היינו ידידים גדולים, והמכתב שהבאת ממנו היה הקשר האחרון

42 בזמן מחלתו נוסף לו השם 'רפאלי', וכך נכתב על מצבתו – 'רפאל צבי יהודה'. מעניין לציין שחמש עשרה שנה נוספו גם לרב אריה לוי זצ"ל עצמו, שנפטר גם הוא בשנת תשכ"ט.

43 בעקבות המאמר של הרב יואל עמיטל שליט"א.

בינינו⁴⁴! ופעם לאחר שלמדתי מספר שנים בישיבה קרא לי הרב צבי יהודה, הוציא מכיסו את המכתב ואמר: 'מכתב זה שייך לך – הוא כתוב עליך. הוא יקר מאוד. שמור אותו היטב!' ומאז אני אכן שומר על המכתב, והוא עומד לנגד עיני גם ברגע זה. על ידו זוכה אני להיות קשור עם שני רבותי אלו, שמהם זכיתי לקבל כל כך הרבה.

פעם אחרת שמעתי על מו"ר הרב מלצר זצ"ל את הביטוי 'גדולי מכיון לגמרי אחר. הרב שלמה קוק זצ"ל, שכאשר הוא בא לכהן כרבה של רחובות הרב מלצר זצ"ל פעל רבות ובהצלחה כדי שכל העקוב יהיה לפניו למישור, סיפר לי שהוא נסע לבקר את הרב מלצר כשאושפז בשנת חייו האחרונה בביה"ח בילינסון, אך הוא לא ידע באיזו מחלקה מאושפז הרב. בכניסה לבית החולים ראה רופא, ניגש אליו ושאל: 'אולי אתה יודע היכן שוכב הרב מלצר?' הרופא הסתכל עליו ואמר: 'אתה מתכוין לרב הגדול?' שאל אותו הרב קוק: 'מדוע אתה מכנה אותו כך?' והוא ענה לו שבאותו בוקר ראה אותו הולך אל חדר הניתוח כמו חייל היוצא לקרב, כשהוא חוזר ואומר: "בידך אפקוד רוחי", "בידך אפקיד רוחי"... הדברים התאימו למה ששמעתי ממו"ר הרב מלצר זצ"ל עצמו, שכאשר עמד כמה שנים קודם לפני ניתוח וידע שחיי בסכנה הוא העמיק והפנים בקרבו את ההכרה שהכל מאת ה' ית', ואם ירצה שיחיה – כן יהיה, ואם ח"ו לא יהיה לרצון לפניו – כן יהיה, וא"כ אין ממה לפחד; לאחר אותו ניתוח הרופאים אמרו לו שהוא ניצל בין השאר בגלל השקט הנפשי שלו, ובלשון הרופא המרדים: 'היה לך דופק של אדם ההולך לחתונה'!... גם חתנו הרב יהודה עמיטל שליט"א, בהספידו את הרב מלצר זצ"ל, סיפר שכשעלו במעלית בבית החולים לקראת הניתוח הרב דיבר עמו על ענייני הישיבה; כשאמר לו שעכשיו הוא עומד לעבור ניתוח מסוכן, וכיצד הוא יכול להתעסק בנושאים אחרים, ענה לו הרב מלצר שאינו דואג כלל לעצמו, הוא מסור בידי שמים!

ב. את הסיפור על החזו"א שהתבקש להכריע אם להוציא את הילדים הדתיים מבית הספר המשותף בפרדס חנה, שמעתי מהרב מלצר זצ"ל בתוספת קטנה: החזו"א הסתובב בחדר ואמר: 'זה דיני נפשות. אני איני יכול להכריע בזה. כבודו יפסוק בזה'. שאל הרב מלצר: 'אם כבודו אינו יכול להכריע, כיצד אני אוכל להכריע?' על

---

44 מעניין שגם מו"ר הרב מלצר זצ"ל, כשכתב את המכתב, אמר לי: "הרב צבי יהודה הוא אדם גדול... כשכותבים מכתב לאדם גדול אי אפשר סתם לכתוב תאריך, צריך לכתוב 'לסדר'". אותו שבוע פרשת קרח היה, והמכתב פותח במילים: 'בעה"י יום ב' כ"ג סיון תשכ"ט לסדר' "אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל".

כך ענה לו החזו"א: 'כבודו הוא המרא דאתרא, ויש לו סיעתא דשמיא שאין לאף אחד אחר. הרב מלצר סיפר שבכל זאת הוא התקשה להכריע. הוא אמר שאף על פי שיש לילדים הדתיים השפעה מאד חיובית על ביה"ס, ההורים מצידם צודקים שהם רוצים חינוך שהוא לגמרי דתי. כפי שהתרשמתי, והייתי אז בס"ה בן י"ח שנים, עמד לעיני הרב מלצר גם השיקול הכללי: האם זה נכון לשנות בפרדס חנה מהנהוג בכל ארץ ישראל, שבכל מקום נאבקים על הקמת בתי ספר דתיים נפרדים? באותה תקופה הגיעה אליו ההצעה לקבל את רבנות רחובות, ואחת הסיבות להיענותו להצעה היתה הקושי להכריע בשאלת פתיחת ביה"ס הדתי בפרדס חנה.

ג. שמעתי ממו"ר הגר"א שפירא זצ"ל⁴⁵, שפעם בית הדין ברחובות רצה שהבעל יסכים לתת גט, אך היתה בעיה של כסף. הרב מלצר זצ"ל, כאב"ד, הודיע על הפסקה של שעה בדיון. לאחר כשעה הרב מלצר חזר לבית דין נושם ונושף, כשהוא אומר: 'סידרתי הלוואה לבעל כדי שאפשר יהיה לגמור את הגירושין!'

ד. בדרכו בפסיקה, הרב מלצר היה עצמאי. למשל, הוא הטיל בציציותיו תכלת, על אף שאביו זצ"ל לא נהג כך. הוא סיפר ששאל את הרב הרצוג זצ"ל, שהתנגד לתכלת של האדמו"ר מרדזין, אם יש איסור בכך, וכיון שהשיב שאין בזה כל איסור החליט ללכת בתכלת. הרב גם התפלל בהברה 'ספרדית'; הוא סיפר שפעם שמע אחד מנכדיו אומר: 'סבא מקדש ביידיש! וזה גרם לו לחשוב שהתפילה בהברה אשכנזית יכולה לגרום לחיץ בין בני דורו ובין בני הדור הצעיר; מאז התפלל תמיד בהברה ספרדית.

ה. הרב היה מקפיד לצאת מהבית לתפילה כשהוא עטוף בטלית ועטור בתפילין, וכן לאחר התפילה היה מקפיד לחזור הביתה כשהוא עדיין בטלית ותפילין. פעם, לאחר התפילה, הוא היה צריך למהר לסדר איזשהו ענין דחוף בעיר; הוא נסע עם הטלית והתפילין עליו, ולא הורידם עד שהגיע הביתה. אמנם לא ראיתי יושב על עגלה רתומה לסוס, אך באותה נסיעה ישב ב'סירה' של אופנוע כשהוא עדיין עטוף בטלית ותפילין... זהו מראה שלא שוכחים.

ו. על אף שהיינו תלמידים צעירים הושפענו מאוד מדמותו האצילה ובעלת העוצמה של מו"ר הרב מלצר זצ"ל. לאחר שנים אחד החברים סיפר פעם על עצמו שדמותו של הרב שעמדה לנגד עיניו הצילה אותו פעם מנפילה רוחנית קשה. עוד לפני כן תלמיד אחד עזב את הישיבה, הוריד את הכיפה ועבר לתיכון חילוני, ופעם הרב פגש אותו וניגש אליו באהבה רבה; לאחר זמן הבחור חזר לישיבה...

45 בספר שיח איש (חג הסוכות) עמ' קכה כתבו שהגר"א שפירא זצ"ל שמע דבר זה מפי גיסו רבי זוסמן ריגר זצ"ל, שכתב אז כדיין בבית הדין ברחובות [ע.כ.].

ז. ביוה"כ תשכ"ז, לפני תפלת נעילה, הרב עמד ואמר, בעוצמתו הידועה: 'עד עכשיו התפללנו על עצמנו, בתפילת נעילה נתפלל עבור כל עם ישראל'. משום העוצמה הגדולה שהיו במילים אלו ובאופן אמירתם, אני מסוגל עד עתה לראות את דמותו ניצבת כולה בלבן כשהוא אומר את הדברים האלו.

ח. בשנתיים האחרונות לחייו הרב זצ"ל הוסיף על עצמו עול של שיעור יומי. הוא סיפר שבעיר רחובות מנסים לערב אותו בדברים רבים חשובים, אך על ידי עול השיעור הנוסף הזה הוא פטר את עצמו מ'עולים' אחרים... דרכו בלימוד היתה עיון בפשט הסוגיא והראשונים, ופעמים רבות תיבל את דבריו בדברים של אביו הגרא"ז. השיעור נמשך כל יום משעה 11:15 - 13:00; לקראת סוף השיעור הרב היה סוגר את הגמ' ואומר דבר תורה מוסרי קצר וקולע, או שאחד התלמידים היה אומר דבר תורה והרב היה מוסיף על דבריו. איני זוכר את תוכן רוב הדברים שנאמרו בדקות אלו, אך טעמים הטוב נשאר בלבי עד היום. אמנם זכור לי שפעם הביא הרב את הגמ' בקידושין (מ, א): 'אמר רב הונא, כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו'. והמשיך הרב: 'ואם האדם ממשיך לחטוא הוא הופך את העבירה להיות מצוה; ואם עוד ימשיך לחטוא באותו חטא – יהפוך את העבירה להיות קידוש השם שצריך למסור עליו את הנפש'...

ט. כשהרב היה יושב בבית המדרש היה קורא לפעמים לתלמיד זה או אחר ללמוד עמו רשב"א או ר' עקיבא איגר (שני ספרים שזכור לי שהרב הביא הרבה מדבריהם). הוא היה לומד במהירות, ואנחנו, התלמידים לא היינו מסוגלים לעקוב אחרי מהירות לימודו. פעם תלמיד אחד העיר: 'הרב לומד יותר מדאי מהר!' הרב הסתכל על הבחור בתמיהה: 'זה נחשב מהר? אבא ז"ל היה לומד ככה!' והוא העביר את אצבעו על הדף מראשו לסופו בקו ישר... הרב סיפר גם על אמו זצ"ל, הרבנית מלצר. במיוחד הרבה לספר על בקיאותה הרבה בתנ"ך. אני זוכר שהוא סיפר לנו שאחיו, פרופ' פייבל מלצר ע"ה שהיה מרצה ידוע לתנ"ך, לא היה אומר שיעור בתנ"ך אם לא קיבל על הדברים הסכמה מאמו.

י. פעם הוא היה צריך להיעדר מהשיעור, והוא ביקש מהרה"ג מאיר צבי ברגמן שליט"א שיאמר שיעור במקומו. כשהוא הודיע לנו על כך בבוקר הוא הוסיף במלוא הרצינות: 'טוב שתשמעו פעם שיעור ברמה'... איני יכול לשכוח כיצד נדהמנו מענוותנותו של הרב: כך יאמר ראש ישיבה זקן?!... זה עשה עלינו רושם עצום.

לא ניסתי למצות את דמותו של מו"ר הרב מלצר זצ"ל, אלא להעלות על הכתב כמה דברים שעלו במחשבותי כשקראתי את המאמר של נכדו שליט"א לזכרו. תנצב"ה, וזכרו יגן עלינו ועל כל עם ישראל.

חוברת זכרונות התלמידים מישיבת הדרום

בעריכת שלמה הפטקה

ובוגרי מחזור תשכ"ט בישיבת הדרום

ט"ו בשבט תשל"א

דברים אחדים

אדם גדול

אמת

בטחון ואמונה

אהבת חסד

אהבת ישראל

שמחת יצירה

שמים בוכים ואומרים אבד חסיד מן הארץ.
ארץ בוכה ואומרת... וישר באדם אין.
מלאכי השרת בוכים ואומרים צדקת ה' עשה.
וישראל בוכים ואומרים ומשפטיו עם ישראל.
אלו ואלו אומרים יבוא שלום וינוחו על משכבותם.
(דברים רבה ז, א)

ת"ר ואלו קרעים שאין מתאחין
הקורע על אביו ועל אמו, ועל רבו...
אביו ואמו ורבו שלמדו תורה מנלן,
דכתיב ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל
ופרשיו.
אבי אבי - זה אביו ואמו.
רכב ישראל ופרשיו - זה רבו שלמדו תורה.
מאי משמע, כדמתרגם רב יוסף, רבי רבי דטב להון לישראל
בצלותיה מרכב ופרשין.
(מועד קטן כ"ו.)

דברים אחדים

מכל הבחורים, שהעלו את זכרו של הרב, לא היה מי שלא פתח בדברי התנצלות, שאין זה ראוי שהוא יעלה דברים על הרב זצ"ל. וכן, החשש שלא נצליח אנו להעלות את דמותו כדבעי, ונמצאנו גורעים – מרתיע.

ובכל זאת מרגישים אנו שאפשר, צריך, ואף חובה עלינו לנסות לרשום לעצמנו, מזכרת כלשהי מדמות רבת אנפין זו, ומהאספקלריה המיוחדת שאנו – אנו לבדנו, תלמידיו, זכינו להכיר.

אין אנו מתיימרים להעלות את דמותו של הרב זצ"ל, אין אנו מנסים להעריך את גדלותו בתורה, מידותיו, וגודל רוחו.

אך ננסה להזכיר לעצמנו מעט מאשר היה בשבילנו הרב זצ"ל. ננסה נא להעלות פורקן מה לתלמידיו, המתרפקים לזכרו, ולרשום מזכרת צנועה באלו הדברים ובתמונותיו.

זכה המחזור שלנו להיות במחיצתו יותר מכל מחזור אחר. כבר מכתה ב' זכינו ולמדנו שיעור יומי אחה"צ, ובכתה ג' בקשו הבחורים מהרב להמשיך את הקשר ונקבע שיעור בשבוע בענייני מוסר ומחשבה, ובנושאים שונים שהעלו התלמידים. יותר מאוחר לימד הרב גם "מסילת ישרים" בעיון רב. בכתה ד' היה ר"מ של הכתה. ובכתה ה' שיעור בשבת, מלבד שיחות התמיד באולם הישיבה מדי שבת בשבתו ומלבד עצם נוכחותו בישיבה וקולו שהדהד תדיר באולם ביהמ"ד.

עובדות אלו מחייבות אותנו בדיקה הלכתית לבחון האם לגבי המחזור שלנו היה הרב בגדר "רבו מובהק".

עובדה נוספת המייחדת את מחזורינו, שאנו האחרונים אשר זכינו להסתופף כל שנות שהותנו בישיבה במחיצתו.

אדם גדול

ידענו תמיד: לא כאחד האדם הרב מלצר! אדם גדול ורם בענקים.

הרב מלומד בניסים היה.

באחד השיעורים סיפר: מעשה שהיה בזמן מלחמת העולם הראשונה בדרך חזרה לביתו אמר כדרכו בתחילת המסע את תפילת הדרך, כאשר הגיע למילים: "ותננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו", ראה שמילים אלו עוברים לפניו "כמין סרט של אש"... כשהגיעו לתחנת גבול נעצרו ע"י החייל השומר שציוה על היהודי (על הרב) להיכנס לתוך בנין המפקדה ש"משם אין שום סיכוי לצאת חי" (כדברי הרב), ולהדגשת דבריו איים החייל ברובה. הרב התעקש ולא רצה להיכנס והחייל איים שירה בו, ובכל זאת הוסיף הרב והתעקש למרות שהחייל ציוה עליו בתקיפות רבה ועשרות פעמים להיכנס. באורח פלא ויתר השומר, והרב עבר בשלום את הגבול. באותה הזדמנות אמר הרב שסיפור הניסים במסעו זה מצריך ספר שלם...

רבות סיפר על המופתים שאירעו לו בעת היותו רבה של פרדס חנה. עם אחד שחילל שבת בפרהסיא ועבד עם פועלים בשדהו בשבת לעין כל, וכשנודע זאת לרב יצא עם מתפללי ביהכ"נ אל המקום לבקש מאותו אדם שיפסיק את מלאכתו, אולם אותו אדם סירב ואף איים על הרב, הרב לא נרתע וקרא לאנשים שעמדו מרחוק לעלות על השדה ולעכב בעדו מלעבד את שדהו. סופו של אותו מעשה, זמן קצר לאחר מכן פגע אוטובוס בבנו של אותו אדם, ופצעו קשה. אז בא האיש לפני הרב והודה שאכן יד' ה' כאן, וחזר בתשובה שלימה.

עוד דוגמא מאשר סיפר: מעשה במחלל שבת שלא נענה להפצרות להפסיק את חילול השבת ושוב, זמן קצר לאחר מכן התקלקלו פירותיו בבית הקירור כיון שהכניס יותר מדי פירות. ומעשה שהיה נפוץ בישיבה: הייתה תקופה של גניבות רבות בישיבה, ומשרבו הגניבות אמר הרב: "שתיבש ידו של הגנב". ואכן לאחר מספר ימים נראה מישוהו עם יד שבורה והודה שהוא הגנב. שוב ושוב היה מספר איך "הסתדרו" לו העניינים בדיוק כפי שהיה צריך. היאך הספיק להגיע בדיוק בזמן שהבטיח. היאך הזדמן לו לקנות רכוש שהיה זקוק לו. ובדיוק כשהיה צריך 40.000 ל"י לשם קניית מגרש, בא וולפסון ונדבן נוסף ונתנו בדיוק את הסכום הדרוש.

ומקרה שכיח ביותר של סייעתא דשמיא: כשלמד גמרא, בקש תמיד שימצא לידו ספר הלכה השייך לאותה גמרא, וכשהיה מחפש את ההלכה ברמב"ם או בשו"ע היה נפתח לו הספר בדיוק במקום המבוקש. פעם אחר פעם, כשבקש להסתייע בגמרות אחרות או בפוסקים היה נפתח לו בדיוק במקום או שהיה זקוק לדפדף דף או שנים. פעם אחר פעם היינו יכולים להבחין שהרב איש אלוקים הוא, ובכל משלח ידו ה' אלקיו עימו, ובכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו.

לפני "מבחן בגרות" לא היינו שוכחים לגשת לרב שיברך אותנו. ולפני אחת הבחינות הקשות כשהיה המתח רב והתרגשות, נענה ואמר אחד הבחורים, ספק בתמימות ספק כדי לעודד: "הלא הרב בריך אותנו שנצליח, וא"כ מה יש לחשוש?".

והייתה פטירת הרב זצ"ל ראשונה בשורת פטירת גדולי ישראל שנלקחו תוך זמן קצר, בתוכם: האדמו"ר מקרעטשניף, האדמו"ר מסוכטשוב, ר' יחזקאל סרנא, שזמן קצר קודם הספיד את הרב זצ"ל, ר' יוסף כהנמן מפוניביז', ר' מנחם לסמן, זצ"ל.

ברם, נדמה שדווקא לא בתחום של נפלאות גדולות ניתן לנו להתבונן וללמוד, אלא בתחום כוחות הנפש הנדירים והכבירים שהיו אצל רבינו.

וכפי שכתב חבר: "דמות רבת אנפין. אתה עומד בחרדת נפש ובזעזוע פנימי עמוק מול הגדלות בכל התחומים, ואין לך שום אפשרות לומר אפילו בשם את כל גילויי הנפש הגדולה והענקית!".

כוחות הנפש, מידות, היה אומר הרב, אין הם עניין לשבועות או לחודשים, אלא לעבודה של עשרות שנים...

וכך היה אומר, רבים מציבים להם את המטרה, אך חלק מהם בלבד מגיע אליה, באשר הנפש יש בה מצבים של עליות וירידות. ועל כן היה מזכיר לעתים קרובות את מאמר חז"ל "ארבעה דברים צריכים חיוק, תורה ומעשים טובים תפילה ודרך ארץ" (ברכות לב:), וכן מרגלא בפומיה, דברי רש"י "אם בחוקתי תלכו, שתהיו עמלים בתורה".

ויש שהיה אומר פסוק "אורח חיים למעלה למשכיל, למען סור משאול מטה" (משלי טו) לאמר: שעל מנת לא לרדת ברוחניות יש להתחזק תמיד ולעלות למעלה למשכיל.

וכאן שוב מוצאים אנו את עצמנו נרעשים ונפחדים לבתר את חטיבת הגדלות אשר לה אור וצבע מיוחדים, גוון ויופי סגוליים, שהיוו, יצרו כאחד יחדיו, "את האי שופרא דבלי בארעא".

ובכל זאת נעשה ניסיון מזער להקיף בקווים כלליים את גילויי אותה דמות כבירה למען ישמשו אור לנו, תלמידיו, להיזכר ללמוד ולהחדיר את אשר רצה ללמד ולהחדיר, ומסר לבו תמיד על כך.

התבטא מי מהכיתה שאפשר ללמד זכות על הרבה בחורים בני גילנו שלמדו במוסדות מקבילים לשלנו, שלא הכירו את הרב

מלצר זצ"ל! שלא הייתה להם דוגמא של גדלות ניכרת לעין, שלא ראו תוצאה של "עבודה של עשרות שנים במידות".

אכן במעט התבוננות בדרכו, במעשיו בצורות מחשבתו, אפשר וצריך לעמוד ביראת כבוד מול גילויי כוחות הנפש הכבירים.

ננסה להיזכר בכמה דברים ממעט הדברים הידועים לנו ושאנו מסוגלים להעריך, אשר יהוו דוגמא ומזכרת מכוחות הנפש והליכות הקודש.

דומה, שאנו מבחינים במספר מידות בולטות:

ראשית דבר, אמת ללא פשרות, בטחון ואמונה שלמה. אהבת ישראל בכלל, ואהבת החסד בפרט.

אמת

אחד הבחורים שהכיר את הרב אמר, כי יותר מכל זוכר הינו את מדת האמת שברב שהיתה נפלאה.

מדבריו: אמת, מורכבת משלוש אותיות: האות א' הראשונה שבאותיות, מ' האמצעית, ו-ת' האחרונה, הרי שבמילה אמת סדר נכון. ואילו במילה "שקר" האותיות כולן מסוף הא"ב, וגם שם לא לפי הסדר אלא בערבוב ובלבול.

מה פרוש לשקר אין רגלים: לפי שאותיות המלה שקר כולם רגל אחת להן ואינן ברי קיום (הש' כשל ס"ת), ואילו במלה אמת לכל אחת מהאותיות שתי רגלים...

סיפר הרב: כאשר נבחר לרב בפרדס חנה, היה שם רב אחר, זקן, שהיו פונים אליו בשאלות, וקיבל סכום סמלי עבור כך, ורצו להעבירו ממקומו בביהכ"נ ומתפקידו, אולם הרב התנגד לכך והכריז בתקיפות שאם לא ישאירו את הרב במקומו הוא מיד עוזב את המקום. עוד סיפר שלפני שנבחר כרב ראה שהשוחט ידיו רועדות, ועל כן אחד התנאים שהתנה לפני היכנסו לתפקידו שהשוחט יוחלף, והרב גם דאג להעביר את השוחט הקודם למשרת מנקר.

מעשה שסיפר אחד הרבנים: בקום המדינה, באו כל דייני בתי הדין בארץ אל נשיא המדינה. וכשנכנס הנשיא הכל עמדו בפניו ביראת כבוד ותוך התבטלות עצמית. ואז פתח הרב זצ"ל ואמר: אדוני הנשיא צריך לדעת, היום יום שלישי בשבת והשיר של יום היום הוא: "מזמור לאסף אלוקים ניצב בעדת א-ל בקרב אלוקים ישפוט", ואין אלוקים אלא דיינים, א"כ יראה כבוד הנשיא במחיצת מי הוא עומד!!!!".

עוד סיפר על טקס חנוכת הבית בהיכל שלמה, כששרו "התקוה", משגמרו קרב הרב זצ"ל ושר אותה מנגינה אך במלים של "שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים" (הטקס שודר ברדיו).

ושוב מעשה באסיפה ברחובות לאחר מלחמת השחרור בהשתתפות רבני המדינה וראשיה, נאמו ודברו על הצלחת הצבא ולא הזכירו שם שמים, ואז קם הרב זצ"ל למרות שלא היה ברשימת הנואמים ואמר: "גם הקב"ה עשה משהו..." והמשיך מעט לדבר ולהסביר את החובה להזכיר שם שמים.

ע"פ מדת האמת שבו, היה עומד בתקיפות על כל דבר שהגיע למסקנה שהוא צודק ויש לעשותו, ואז לא נשא פני איש, גדול או קטן, מכובד או פשוט, ולא זו מדעתו.

כאשר החליט להעביר את הבגרות בגמרא לסוף השנה כדי שילמדו עד סוף השנה, אמר לנו: "אתם יכולים לעשות שביתות, הפגנות ולהפוך את הישיבה, ולא יעזור לכם..."

וכשצריך היה, לא חס גם על עצמו. בקיץ אחד התעורר הרב שאין לבא בסנדלים בלי גרביים, והוא עצמו עבר שוב ושוב לראות היעשה דברו אם לאו. וכשצריך היה לקרוא לכתה לחזור לישיבה, בתקיפות ובפשטות דאג בעצמו שיתקשרו עם כל אחד...

במידה זאת היינו נוכחים לדעת גם בשיעורים, כשהיה צריך לדחות שיעור או גם כשאיחר, היה מסביר בפשטות כאחד האדם לאן הוא צריך לנסוע, או לאן נסע ומדוע עשה כך.

וכך היה אומר על פשטות זו: "מקובלני מבית אבא, כבוד אינו נחשב לכלום, ואין להתייחס אליו, אך ביזיון לא מוכרחים לסבול, וכל עוד אין הדבר בגדר ביזיון יש לעשותו אם צריך".

"אמר רבי יוחנן משום רשב"י אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעוה"ז, שנאמר "אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה" (תהלים קכ"ו),

אימתי? "בזמן שיאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה!" ו"אשר אין להם כח לעמוד בהיכל מלך" (דניאל א'), שלא מלאו פיהם שחוק" (ברכות לא, א).

דרושים אלו היה אומר הרב מדי פעם, והיה דורש בתקיפות רבה ללמוד מתוך כובד ראש ושיקול דעת. וגם זאת, כשהיה תלמיד מתנצל שהוא עשה או דיבר "סתם", היה הרב לעיתים מקפיד ואומר בקול ובתקיפות: "אין סתם! אם האדם אינו שם לב למעשיו או דבוריו, מפזרם בחינם וללא שימת לב, הרי שאין הבדל בינו לבין בהמה!".

תמיד היה רגיל לומר שאדם צריך להתרגל לא לפחד משום אדם או דבר, כי אם מה' לבדו.

כשהיה הולך לרופא שיניים בכדי לעקור שניים לא נתן שיזריקו לו זריקות הרדמה, כי הוא טען שכל הכאבים נובעים מהפחד, אבל הוא לא מפחד ולכן אינו זקוק לכך. ואכן סיפר הרב כשבא לרופא השיניים. כאשר עקרו את שינו הראשונה נצמד מעט אל הכסא ובידיו לפת את מסעדי הכסא מעוצמת הכאב והזעזוע. כאשר הגיע תור השנייה להיעקר החליט כי הכאב לא ישפיע, ואכן סיפר הרב, בעת עקירת השן השניה ישב רגוע, שקט ושלו כאילו לא בו מטפלים. "כשאדם מחליט שזה לא כואב אז באמת לא כואב", היה אומר.

עוד סיפר: כשעקר הרופא פעם שן נשברה המחט ונשארה תקועה בחך והרופא החוויר ורעד כי חשש שהרב יתעלף מעוצמת הכאב. ברם, הרב החליט שזה לא כואב.. וזה לא כאב, והחל להרגיע את הרופא שזה לא נורא..., לאחר מכן ספר לו הרופא שהוא עובד במקצועו 40 שנה והוא לא חשב שאדם יכול להגיע לדרגה כזו של שליטה עצמית, ומימיו כלל לא נתקל באדם שהוא מסכים שיעקרו את שיניו ללא הרדמה.

ואכן, הראה הרב לעין כל את מעלת האדם על כל בריות הארץ. אשר כל היצרים, כל הרגשות והטבעים ניתן לאדם לשלוט בהם.

כמה מדברי תורתו בעניינים אלו:

"לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים י"ז) מפרש רש"י "אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין וגו'". הקשה הרב: וכי מדוע לעשות להיפך מן הנכון, והלא רש"י עצמו מעיד "שאומר על שמאל שהוא ימין"? ולא רק שְׁנִדְמָה. אלא, שימין ושמאל אינם מקומות מוחלטים, כל אשר עליך לעשות הוא להסתובב! ונמצא מקום שהיה ימין עכשיו הוא לשמאלך ומקום שהיה שמאל עכשיו הוא ימין, וכן במציאות כשמשתנה המגמה, המטרה, משתנים גם הערכים של טוב ורע, כשר או פסול, וכו'... "כיון שעשה אדם עבירה ושנה בה – נעשית לו כהיתר". הרי שאם עבר אדם פעמיים עבירה נעשית לו להיתר, ואם עשה פעם שלישית מאי? הרי זו נעשית לו כמצווה, ואם ימשיך הרי זה קידש את השם...

כהן בעל מום פסול לעבודה. הרב הסביר את הטעם לכך בדרך זו: אדם שיש לו מום בידוע כי יש לו רגשי נחיתות, וא"כ אדם כזה אינו מסוגל לעבוד עבודת קודש, ולדבר זה השלכה לכל החיים, כשאדם בעל רגשי נחיתות אינו נקי ותמיד משוחד ע"י רגשותיו.

"ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה" (קהלת ד'). הביא על כך הרב פירוש: כאשר שואלים על אדם ומשיבים שהלה נפטר מזדעקים: הוא כבר מת? דרך צער על שכבר הפסיק להשפיע טובו. ומאידך ישנם שאומרים עליהם שהם עוֹדֵם חיים, דרך זלזול, וכדרך שמדברים על רע שעודו קיים. הדא הוא דכתיב ושבח אני את המתים שמצטערים ונדהמים מהסתלקותם "שכבר מתו". מהחיים אשר המה חיים עדנה: עדיין חיים ומסרבים למות...

ובשם אביו הגאון על פסוק זה: "משבח אני את המתים": שממיתים עצמם באהלה של תורה. מן החיים עדנה: בְּעֶדְנָהּ, ואינם עמלים בתורה.

דבר נוסף בעניין זה שהביא בשם בעלי המוסר: "אמר ר' יוחנן שלושה ספרים נפתחים בראש השנה, אחד של רשעים גמורים ואחד של צדיקים גמורים ואחד של בינוניים... בינוניים **תלויים** ועומדין מר"ה ועד יוהכ"פ, זכו נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה" (ראש השנה טז:). הסביר הרב זצ"ל במשל, אדם הנידון למות ומתחייב תליה, מעמידים אותו על גבי תיבה וקושרים חבל סביב צווארו. וכשמגיע הרגע שומטים את התיבה מתחת לרגליו והוא נשאר תלוי... וכזאת צריכה להיות הרגשתו של הבינוני בעשי"ת!

בטחון ואמונה

דומה, שמכל המידות ניתן היה ללמוד ביותר ממידת הביטחון והאמונה התמימה שהיו אצל הרב בצורה נפלאה.

הביטחון והשקט הנפשי לגבי כל אשר יארע בעתיד, בין בדברים גדולים ובין בפרטים הקטנים, ניכרו ברב בהזדמנויות רבות.

שער הביטחון ב"חובות הלבבות" היה חביב עליו במיוחד, והיה מרבה להביא ממנו רעיונות. ובשנה האחרונה לחייו למד עם כיתתו את "שער הביטחון" ב"חובות הלבבות" בעיון.

סיפר פעם הרב: לפני שנים עבר ניתוח מסוכן שהרופאים אמרו לו שיש לו 10% סיכויים להישאר בחיים... אחר הניתוח סיפרו הרופאים בהתפעלות שמדדו את הדופק שלו קודם הניתוח, והוא היה שקט כאדם ההולך למסיבה... והסביר הרב כי יש לאדם לשים מבטחו שהקב"ה יעשה הטוב ביותר ולכן אין מקום לדאגה.

וכאשר הרב היה צריך לעבור ניתוח מסוכן בבי"ח "הדסה", אמר לרופא הראשי לפני הניתוח: כבודו ידע שאני לא סומך עליך, אני סומך על ה', ואתה תזכה להיות שליח ה' להביא את הרפואה באמצעותך (רופאים שלוחי דרחמנא ניהו!).

בעניין זה היה אומר שה"חפץ חיים" אמר לאביו שבריאיות ואריכות ימים הם שתי ברכות נפרדות, ויש מי שזוכה לבריאיות ויש שזוכה לאריכות ימים ולא לבריאיות.

עוד סיפר על אביו הגאון הגדול ר' איסר זלמן שלאחר אירוסיו נעשה חולה בצורה חמורה והרופאים חששו לחייו. הביאו את הדבר לפני הכלה והיא אמרה שאם יש לחתן סיכוי לחיות לפחות שנה הרי היא חפצה לחיות עם הצדיק ולו שנה אחת בלבד. ואמנם הרופאים אישרו שיש סיכוי שיחיה שנה. והם נשארו. ר' איסר זלמן

כידוע זכה לשיבה טובה. הָיָא אריכות ימים ובריאות, שתי ברכות נפרדות כפי שניבא לו ה"חפץ חיים".

עוד סיפר על החפץ חיים ששאלו אותו פעם מנין לו הביטחון לתכנן זמן קיץ ואחריו חורף וכו', מי ערב לו שיבואו? וה"חפץ חיים" השיב שהדבר כתוב בפסוק "עוד ימי כל הארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבותו" ... (בראשית ח'). ואכן אמר הרב: כך צריכה להיות התשובה של הבוטח בה' בכל ליבו.

סיפור נוסף שסיפר הרב מימיו הראשונים בארץ, עת רצה לקיים הציווי להתנחל בארץ ולרכוש לעצמו קרקע, והנה מצא קרקע ע"י גדרה אלא שהסכום (200 ל"י) לא היה נמצא בכיסו. וכן כשהיה צריך לקנות קרקע לשיבה ולא היה בידו הסכום הנדרש. אך הרב "גילה" פסוק ותרגומו: על הפסוק: "וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל ולמען הקים את בריתו אשר נשבע לאבותיך כהיום הזה" (דברים ח'), פירש אונקלוס "ותדבר ית ה' אלקך ארי הוא יהב עצמה למיקני ניכסין", הרי מפורש שאדם צריך רק עצה, והקב"ה כבר ידאג לו לעשות חיל, למיקני ניכסין. ואכן מצא הרב יהודי שהיה מוכן להלוות לו סכום זה.

שוב סיפר על מקרה שהיה זקוק בדחיפות ל-40.000 ל"י בכדי לרכוש מגרש ע"י הישיבה שכבר החלו לבנות עליו, ולמחרת בא וולפסון והשאיר סכום כסף, ולאחר זמן מועט השלים נדבן אחר בדיוק את הסכום הדרוש.

סיפר חתנו הרב יהודה עמיטל שליט"א שלפני נישואיו כחודש עדיין לא הייתה להם דירה, וכשניגש הרב עמיטל אל הרב זצ"ל בדאגה, ענה לו הרב כי יש לבטוח שהקב"ה בטובו יעזור שיוכל להיכנס לחופה, אולם הקב"ה אינו מחוייב לדאוג שהוא (הרב עמיטל) לא ידאג חודש לפני החתונה...

לנו, תלמידיו, היה אומר לא מעט, בשם הנצי"ב: נאמר "סדין עשתה ותמכור וחגור נתנה לכנעני" (משלי ל"א), למה בסדין נאמר "עשתה" ובחגור נאמר: "נתנה", אלא, שאם קונים סחורה מקבלים את האריזה, החגורות וכו' בחינם, אולם אם יבוא מישוהו וירצה לקחת רק חגורות, שלם ישלם. הוא הדין בלימוד התורה, מי שלומד ומתכוון לרכוש את התורה, הרי יקבל בקלות לימודים אחרים של חולין, אולם, מי שעיקר מגמתו היא לא ללימוד התורה, בכסף מלא, בטורח ירכשם.

סח אחד התלמידים: שכאשר נקלע לקבוצה שאינה דתית הוא מוציא את תמונתו וצ"ל שנושאה עימו תדיר, והיה שב ומתחזק באמונתו.

וכתב אחר "... גם כשהיינו בצבא שמעתי כמה פעמים מבחורים שאמרו לקחת דוגמא ממידת הביטחון של הרב, כשעמדנו לפני מצבים שלדאגה לא היה מקום צדדי בהם, ודווקא מבחורים שקצת קשה להאמין עליהם. וזהו מה שנאמר בברכות: "הצדיקים נקראים חיים לאחר מיתתם"...

אהבת חסד

הבדל יש בין איש שעושה חסד לאיש חסד: מי שהוא איש שעושה חסד, הרי הוא מכיר שעשה חסד, אך מי שהוא איש חסד, הרי זה מהות של אדם רודף חסד, והחסד נחוץ לו כאוויר לנשימה. אם עשה חסד אין הוא חושב שעשה בחסד מעשה לפניו משורת הדין ודיו, אלא הוא מרגיש שכך צריך להיות בדין ואין להכיר טובה לעצמו על כך, אלא לחפש ולמצוא הזדמנות חדשה למעשה חסד, כמו שכתוב "רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד".

נאה דורש ונאה מקיים היה הרב. כך דרש וכך קיים בנפשו להיות איש חסד הרודף צדקה וחסד בכל עת.

מיסודי החסד היה מספר לעיתים על סבו, ר' שרגא פייבל פרנק שהיה עשיר גדול ובעל חסד נפלא. מעשה שלווה יהודי ממנו סכום הגון כיון שירד מנכסיו, לאחר זמן בעזרת ההלוואה התאושש אותו אדם, ומאידך התהפך הגלגל ור' שרגא פייבל פרנק היה במצב דחוק ונאלץ לגשת ללווה ולבקש את כספו, וכשעשה כך סירב אותו אדם לפרוע חובו ולא עוד אלא שגירשו בחרפה גדולה. ושוב התהפכו היוצרות ור' שרגא פייבל פרנק חזר לגדלותו ואותו האיש הפסיד את כספו ובא לבקש הלוואה מר' שרגא פייבל... ור' שרגל פייבל הסכים. וכשנשאל לפשר הסכמתו, למרות שאותו אדם לא החזיר לו את חובו הקודם למרות כשהיה יכול, ענה: כי הקב"ה אף הוא נותן וחוזר ונותן וכל יום כיפור מוחל וחוזר ומוחל למרות שאנו חוזרים לסורנו ומועלים באמונו ומתכחשים להבטחות. וזהו יסוד החסד אשר גם אנו ניתן צדקה לא ע"פ המגיע במשפט, ע"פ שורת הדין, אלא לפניו משורת הדין, כדי לעורר בעולם את מידת החסד אשר בזכותה אנו חיים.

על מעשי החסד של הרב זצ"ל, סופרו מעשים נפלאים, ואנו אין לנו אלא הידוע לנו מפי הרב זצ"ל שסיפר לנו או שעשה עמנו. עובדה פשוטה שקראנו לו **אבא**. כל יחסו לתלמידים, המסירות הדאגה והאהבה, שימת הלב והחדירה לפרטים הקטנים והאישיים ביותר נתנו הרגשה של אב רחום.

הרב זצ"ל ערך עבודה המאספת את כל המקומות בש"ס שנזכר שם לפני משורת הדין, והוכיח שאחרי שנקבע דבר מסוים שהוא בגדר לפני משורת הדין הרי הוא נהפך להיות הדין עצמו ויש לעשותו אף הוא מצד הדין.

כשראה גידול על ידו של תלמיד נגש והשיא עצה. עיתים כשהיו חולים היה הוא ראש הישיבה טורח והולך לפנימייה לבקר חולים. כשעלו בעיות היה מדי פעם יועץ: כיצד להתגבר על הצום, איך להתגבר על מחושי גרון. גם כשהיינו צריכים כסף לא התביישנו לגשת לאבא לבקש תמיכה בקניית ספרים (חכמת אדם), בנסיעה למקומות נחוצים, במסיבת סיום, והרב היה נותן ופעמים אף הקדים הוא והציע את העזרה.

יותר מכל, כמובן, שם לב לפרטים רוחניים ובסבלנות אין קץ היה ניגש ומסביר לתלמיד איך לעמוד בתפילה, איך לבטא את המילים, איך להתנהג באולם הישיבה, או כיצד להתייחס לחבר. מלבד דברים בענייני השקפת עולם ויר"ש, שהיה מרצה ומוכיח מחדש ומסביר בסבלנות ליחיד ולרבים.

זוכרים אנו ימים אשר בתחילת השיעור כשלא הכיר את התלמידים עדיין, היה קורא את רשימת השמות בבת צחוק מיוחדת של אהבה ולא חדל ממנה עד אם תמו השמות כולם. כללו של דבר, דברים המסורים ללב המה ואנו הרגשנו בלבנו, לב שומע ואוהב, עיתים דברים שאי אפשר להסבירם או להבינם, כי אם להרגישם.

אחת הצורות של חסד, בלא ספק, הוא החסד בדיבור. הוא אשר אומרת הגמ' (ב"ב ט'): "הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות. והמפייסו בדברים מתברך באחת עשרה ברכות. הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, דכתיב: (ישעיה נח) "הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרובה תביא בית כי תראה ערום וכסיתו ומבשרך לא תתעלם. אז יבקע כשחר אודך וארוכתך מהרה תצמח, והלך לפניך צדקך, כבוד ה' יאספק, אז תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הנני". והמפייסו בדברים מתברך באחת עשרה ברכות, דכתיב: "ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע. וזרח בחשך אורך, ואפלתך כצהריים, ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליף, והיית כגן רוח וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו, ובנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם וגו'". והיה הרב זצ"ל חוזר על דרש זה ומדגיש את האמור ו"בנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם", לאחר שאפילו כל העולם נחרב זוכה בעל החסד שיבנה ממנו העולם, הרי שזוכה וזיכה לדורו ולדורות.

מאידך השתדל הרב מאוד לא לפגוע בתלמיד וק"ו באדם אחר. מעולם לא כיון חיצים כלפי מישוהו כדי לדקור ולהכאיב, ולמרות שעל דרך האמת שהייתה חדורה בו לא הסס להתריע ולזעוק על כל עוול בתקיפות ובהחלטיות נדירה, בכ"ז לא פגע הרב מעולם בתלמיד באופן אישי, אלא דיבר נגד המעשה ולא כנגד העושה. מגמת פניו לשבור את החטאים ולא את החוטאים. אכן, "יש בוטה כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא" לשון חכמים אינה כמדקרות חרב אלא מרפא בכנפיה.

לא אחת סיפר על אביו הגאון שנוהר כל ימיו מלפגוע ומלהעליב אדם מישראל ובייחוד את אלה שלא הכיר, באומרו: "איך אוכל לפגוע באדם זה, הרי אם אפגע בו איפה אוכל לחפש אחריו כדי לבקש ממנו מחילה לפני יוכ"פ".

כן הרבה לדבר בגנות הכעס, ובד"כ הביא בנדון זה את מאמרם ז"ל
"כל הכועס כאילו עובד ע"ז", ובצידו הפירוש שמצא חן בעיניו:
"אדם הכועס – נותן פורקן ליצריו, נדמה לו שהכל מותר לו ועושה
הוא את שיצרו דורש ממנו לעשות. אינו רוצה לשלוט על יצרו
אלא נותן ליצרו לשלוט עליו, ובעצם הרי משעבד עצמו ליצרו,
ועובד את יצרו – והרי זו עבודה זרה".

הרב שהיה מתפעל רבות מדמותו של ר' אריה לוי'ן זצ"ל סיפר פעם
בהתפעלות שכאשר נפל למשכב בבית חולים בירושלים היה ר'
אריה לוי'ן הראשון שבא לבקרו, עוד לפני שאשתו או קרוב אחד
ידעו היכן בכלל נמצא הרב.

באחד מימיו האחרונים, שחלה ונכנסו תלמידיו לבקרו, אמר להם
כי יודע הוא סיפור על ר' אריה לוי'ן שונה מהמקובל, שר' אריה
ידע גם לעקוץ כשהיה צריך. ומעשה שהיה כך היה: בישיבת
וולוז'ין בפורים הגזים הרב של פורים ולעג לראש הישיבה בחקותו
אותו. נגש ר' אריה לוי'ן עם חבילה תחת זרועו כאילו הוא בחור
חדש הבא זה עתה לישיבה וניגש לרב של פורים והלה קיבלו
כראש הישיבה ושאל מה הוא יודע ללמוד, "גמרא?" "לא" – השיב
ר' אריה, "משניות?" "לא" – השיב ר' אריה. "אולי חומש?" "גם
לא", "וא"כ" – שאל הרב של פורים – "אם אינך יודע מאומה, מה
תוכל לעשות בישיבה?" השיב לו ר' אריה – "איהי רב של
פורים"...

עיתים היה הרב משיח לפי תומו, את היהודי הזה סדרתי בבית
הדין הרבני ואת היהודי הזה סדרתי בעבודה, וכשלא הייתה
עבודה בארץ סדרתי לפלוני כך וכך שיוכל להתפרנס. לעיתים
קרובות היינו רואים שבאים ליהנות ממנו עצה ותושייה גם שלא
מתלמידי הישיבה, והרב תמיד היה למנחם, משיב נפש.

אף הגלויים לנו, שכבר אמרנום, ודאי שהם מעט ממעשי החסד שעשה ואף סופרו, וכאמור אנו אין לנו אלא מה שענינו ראות, ולא למעט מכבודו זצ"ל באנו.

מדברי תורתו בעניינים אלו:

בגמרא בברכות דף נא: "אמר ר' יוחנן כל המברך על כוס יין מלא נותנים לו נחלה בלי מיצרים שנאמר: ומלא ברכת ה' ים ודרום ירשה. ר' יוסי בר חנינא אומר זוכה ונוחל שני עולמים העולם הזה והעולם הבא", ומאליה נשאלת השאלה הרי לפום צערא אגרא והכל כפי רוב המעשה, ואיך בשביל הידור מצוה דרבנן זוכה כל כך בנקל לשני עולמים. ואף הבטחת "בלי מיצרים" טעונה ביאור, מה פירושה של נחלה בלי מיצרים, אם האחד יקבל בלי מיצרים מה ישאר לשני.

נראה שיש כאן צורך ללמוד את הפסוק השלם כחטיבה אחת, הפסוק מתחיל ולנפתלי אמר, "נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה'", וכו', יש להגיד שישנו כאן תנאי מוקדם בל יעבור, האדם המברך צריך להיות ראוי לברך על כוס מלא, וכמאמר הגמרא בפסחים קי"ט שאמר דוד אני אברך ולי נאה לברך שנאמר: כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא, התנאי המוקדם הוא פשוטו כמשמעו על הפסוק "שבע רצון ומלא ברכת ה'". ירגיש האדם שכוס החיים שלו מלאה בברכת ה', ושביעות רצונו מלאה והברכה על הכוס המלא נותנה ביטוי וחיזוק למצב רוחו ונפשו.

כשנמצא האדם בדרגה זו, מובן למה זוכה ונוחל שני עולמים העולם הזה והעולם הבא. וברכה נחלה בלי מצרים מובנת לפי דברי המשנה בסנהדרין ל"ז: "לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נראה העולם". כי אמנם הקב"ה ברא את עולמו בשביל כל יחיד ויחיד, ואכן עומד העולם לרשותו ולצרכו של אחד ואחד, כי הרי כל אדם משתמש ונהנה מכל מה שנוצר וקיים בעולם כשם

שכל אחד משתמש בתחבורה, חשמל, דפוס וכל הזרוע והנטוע בעולם.

הסיבה שאין האדם מרגיש שעולם מלא עומד לרשותו, מפני שאינו שבע רצון, והואיל וגם השני נדמה לו שהלה מקבל יותר ממנו ולכן אינו מרגיש את העולם כנחלתו הוא. אבל כשמגיע האדם למצב שהוא בפנימיותו שבע רצון ומלא ברכת ה', הוא יודע ומרגיש שהעולם כולו הוא נחלתו, וזו היא נחלה בלי מיצרים שאינה פוגע במאומה בנחלתו של חברו.

פרק בפני עצמו היה אצל הרב העניין של הכרת הטוב. במעשיו ובדרשותיו. במעשים קטנים של יום יום היינו נוכחים לדעת את הכרת הטוב של הרב, שהיה מודה לתלמידים צעירים אפילו על "הטובה" היותר קטנה שעשו לו, ויש שהיה רודף אחרי תלמידים להודות להם! ואפשר היה להבחין שהרב מתאמץ מאוד במידה זאת של הכרת הטוב.

בדרשותיו היה אומר הרב שלהרגל להודות על הטובה ולהתרחק מכפיות טובה בדברים שבין אדם לחבירו – השפעה גם על דברים שבין אדם למקום. שהמתרגל להודות, להכיר ולהוקיר טובה שנעשתה עימו על ידי חבר או אדם אחר – יודה גם על הטוב והחסד שניתן ע"י הקב"ה. הרב שמקפיד היה שכולם בישיבה יענו אמן על הברכות, הזכיר כאן עניין עניית אמן בהסבירו שאדם המכיר טובה לא יחסיר עניית אמן בנפש חפצה.

על דברי חז"ל: "גדול העונה אמן יותר מן המברך" (ברכות נ"ז:) – סיפר פעם: מעשה שהיה בברית מילה וכנהוג נגשו האורחים לבעלי השמחה לברך ולומר מזל טוב וכו'. כשעבר דרך מקרה מאן דהוא ממשפחתו הקרובה של בעל השמחה ושמע יהודי שמברך את בעל השמחה. ענה ואמר בשימת לב: "אמן!" המברך נהג כדרך העולם וברך ברכת מז"ט רגילה, ואפשר שלא כיוון לבו לדבריו

כלל, ואולם העונה אמן אחר ברכת חבירו – את חבירו – היה חפץ
בלב שלם בקיומה, וזהו "גדול העונה יותר מן המברך".
נכנס הרב פעם לכתה ואמר בשמחה: "יש לכם דרישת שלום
מאליהו הנביא!" לתמיהתנו הסביר שלפני זמן קצר היה בברית
מילה...

אהבת ישראל

מהו סוד ההשפעה? שאל הרב באחת משיחותיו עמנו, וכך השיב – כשחבית אחת מלאה על גדותיה ממילא היא משפיעה ממה שיש בה על החבית הסמוכה לה. וכאשר יבוא איש להשפיע על רעהו, כן הדבר הזה. לאמור, אדם מלא באותם דברים שהוא רוצה להשפיע אזי חפצו יצליח בידו וכמו ממילא יפוצו מעיינותיו, תשתפך השפעתו...

העיד על עצמו הרב שבנסיעותיו התכופות באוטובוס, תמיד מצליח למצוא שפה משותפת ודרך להשפיע על היושב לידו בספסל! וכך תמיד בספסל האוטובוס זכה הרב לקרב רחוקים. להנחות תועים בדרך, לנחם ולעודד, או לזכות במדרש חז"ל ערב, מתוך גודל רוחו ואוצרו הגדוש, המלא ועולה על גדותיו ליד שכנו...

חביבה הייתה על רבינו אמרה שהביא בשם הגראי"ה קוק: "מוטב להיכשל באהבת חינוך מאשר בשנאת חינוך!".

וזכורים מקרים רבים בהם התבלטה מידה זו של אהבת ישראל אצל הרב, האחריות לכלל ישראל, הדאגה לתלמידיו והחרדה לחייליו. מידי פעם כשהיו אומרים תפילה לשלום יהודי רוסיה – דיבר מספר מילים על מצבם הקודר ועל חשיבות אמירת התפילה בכוונה וברגש. דמעות עמדו בעיניו עת דיבר! וניכר היה כי צדיק זה חש היטב את סבלם של יהודי רוסיה, מרגיש את כאבם וכואב את עלבונם – עלבון האומה כולה. כגדולי ישראל בכל הדורות שסבלו והרגישו תמיד את צער עם ישראל בכלל וכל יחיד בפרט.

בהגיע ידיעה על נפילת חיילים עבריים בקרב היכה הדבר בליבו בקורנס כבד ועל פניו הסתמנו אותות הכאב. ומעשה שנודע דרך מקרה כשאיחר הרב לשיעור בכמה דקות: כשנודע לו על משפחה

שכולה בקיבוץ נען שאיבדה שלושה בנים במערכות ישראל, הרגיש הרב בדחף פנימי לנסוע ולנחם האבלים. המשפחה לא חרדית אף לא מסורתית, חברי קיבוץ. מה אפשר לנחם, מה אפשר לומר? ובכל זאת אמר להם הרב את הסוד של קיום הנשמה לאחר מיתת הגוף. הישארות הנפש. ואת העניין שכל יהודי הנהרג בידי גוי, ובודאי הנופל למען הגנת העם – צדיק יקרא לו וה' יקום דמו, ועוד, ואכן השיבו הדברים מעט את הנפשות האבלים וניחמום מיגונם.

כאשר נפל מטוס קרב בקירבת הישיבה וטייסו נהרג, ידעו הכל כי אסון זה יבוטא ע"י הרב. ואכן למחרת, לאחר התפילה, דפק הרב על הסטנדר והציבור נשתתק. הרב פתח את דבריו בעניין עגלה ערופה מדברי זקני העיר לאמור: "ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו", ובחום ליבו קרא: "האם יכולים אנו להעיד על עצמנו כך. אולי אנו האשמים?" "כי הא דההוא גברא דאכליה אריה בריחוק תלתא פרסי מיניה דרבי יהושע בן לוי ולא אשתעי אליהו בהדיה תלתא יומי" (מכות י"א). "לכן אין אנו יכולים לפטור את עצמנו מחשבון הנפש. חסר אצלנו עמל בתורה, חסרה מחשבה ודבקות בתפילה, חסר יחס נאות בין אדם לחבירו, וכל ישראל עריבין זה לזה".

העיד על עצמו הרב שבהיותו אב בית דין ברחובות "ידעו כולם כי לקבל גט אצל הרב מלצר אין לך דבר קשה מזה", ועוד העיד על עצמו: "היו מוציאים את הנשמה עד שהיו מקבלים גט אצלי". הרב היה מסביר בסבלנות אך בתקיפות לבאים להוציא גט – שהוא אינו פקיד רישום גירושין, אלא אב בי"ד הצריך להוציא פסק אודות הנישואין או הגירושין.

השכיל הרב לחדור לנקודה החשוכה אצל הזוגות הבאים להתגרש. וזכה הרב לספר על מקרים רבים היאך הצליח להשיב

את שלום הבית. ובע"ה חיים כיום יחדיו בשלום ובשלוה ורואים בנים ובנות.

הלקח שהיה הרב מסיק מפרשיות אלו היה כי אנשים אינם יודעים על "סוד הויתור" כמו שהתבטא, אילו היו יודעים כי כדי לקיים יחסים תקינים בין איש לאשתו – חייב יהיה כל אחד לוותר משהו, היה שורר השלום. ואף זאת היה אומר לגבי יחסים של הבחורים בינם לבין עצמם שצריך לדעת לוותר כדי שישרור שלום.

באחת משיחותיו עמנו נשאל הרב אודות השואה כיצד להבין את יד ה' בהשמדת צדיקים תמימים וטף, ועם רב מבני ישראל.

"קודם לכול" אמר הרב, "צריך לדעת שהמוות אינו הגרוע שבדברים, לפי תפיסתנו". וכפי שהסביר בהזדמנות של ניהום אבלים בביתו של אחד מחברי הכיתה: "המיתה בשביל הנפטר היא ודאי מנוחתו וטובתו. ובודאי כשמת אין להתאבל מצד רחמנות של הנפטר, כי אם הקב"ה לקחו בודאי זה הדבר היותר נכון שצריך להיעשות כלפי הנפטר. אלא שהחי ייתן אל לבו לדעת כי זה סוף כל האדם, ויתמלא יראה וחיזוק לעבודת ה' וזו המטרה האמיתית של האבל".

ועוד הסביר: מסופר בגמרא (תענית כא) "אמרו עליו, על נחום איש גמזו. שהיה סומא בשתי עיניו, גידם משתי ידיו קיטע משתי רגליו וכל גופו מלא שחין והיה מוטל בבית רעוע ורגלי מיטתו מונחין בספלים של מים, כדי שלא יעלו עליו נמלים וגו', אמרו לו תלמידיו אוי לנו שראינוך בכך, אמר להם אוי לי אם לא ראיתוני בכך..." הסביר הרב: רואים כיצד גדולי עולם תפשו את העניין של ייסורים. שהבינו שבלי ייסורים הרי זה רע ומר וכמ"ש "אוי לי אם לא ראיתוני בכך" וכן השואה שהייתה ייסורים קשים לעם ישראל, יש לקרוא גם עליה "אוי לא אם לא ראיתוני בכך". ועל כגון דא נאמר: "ר"א בשם בן סירא אומר, בגדול ממך אל תדרוש, בחזק

ממך אל תחקור, במופלא ממך בל תדע, במכוסה ממך אל תשאל. במה שהורשית התבונן. ואין לך עסק בנסתרות!" אל לנו לחשוב חשבוננו של עולם בשביל הקב"ה, אלא להאמין באמונה תמימה שהקב"ה יעשה הטוב ביותר. צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו!.

מעשה שנעדר הרב משיעור, ונכנסו תלמידיו לבקרו ולקיים את השיעור השבועי במסילת ישרים. סיפר הרב את המקרה שארע לו: בלילה הקודם כשחזר בשעה מאוחרת מחתונה ומעד ונפל ונקעה רגלו. הקשה הרב "שלוחי מצווה אינם ניזוקין?" וכך ענה: "מי יודע, יתכן שאלמלא הייתי שליח מצווה הייתי נפגע בצורה קשה יותר" כך הצדיק על עצמו הדין וקיבל ייסורים של אהבה באהבה.

עוד סיפר בהזדמנות אחרת: במי מלחמת העולם השנייה כשעדיין לא ידעו בארץ ובעולם מאומה עודות הנעשה במחנות הריכוז וההשמדה – חלם חלום. ובחלומו והנה השואה האיומה על כל מוראותיה... לאחר החלום היה הרב בהלם. שלושה ימים לאחר מכן לא היה יכול כלל לפצות פיו לדבר דבר, ועוד זמן רב לאחר שהוגד לו חזות קשה זו. היה תחת הרושם העז שהשאיר עליו החלום. כה בהיר וכן איום היה המראה. וכה נגע הדבר ללבו, לב מלא אהבת ישראל.

בעניין החלומות, הסביר הרב כי קיים קשר בין מחשבות איש לרעהו כשם שקיים קשר בראייה בדיבור או במישוש. אלא שלגבי קשר זה של מחשבות שם הקב"ה מחיצה שבדרך כלל היא בלתי חדירה. והרי זו גמרא ערוכה במס' סנהדרין (לח): "תניא, היה רבי מאיר אומר בשלושה דברים אדם משתנה מחבירו. בקול במראה ובדעת. בקול ובמראה משום ערווה ובדעה מפני הגזלנין והחמסנין" פי' "ובדעת מפני הגזלנין": אם יודע מה בלב חבירו יחפש מצפונו וידע היכן ממונו" (רש"י), והרי זו גמרא מפורשת, לדעת הרב, שקיים קשר בין מחשבות האנשים אלא שמנע הקב"ה

דבר זה מפני הגזלנין שמא יכוונו מחשבתם למחשבות אחרים וידעו צפונותיהם. אולם קיימת צורה זו שאדם יוכל להתקשר אל מחשבת רעהו ולדעתה, ופעמים מופיעה צורה זו במציאות...

סיפר הרב עוד על כמה מקרים שחלם חלום מתוך מחשבות של אחרים. כגון, מעשה שהיה בהיותו עוד בחו"ל וחלם שאצל גוי אחד עורכים חיפוש ונוטלים בגניבה כלים יקרים שהיו בביתו. למחרת בלילה ארע בדיוק כשחלם הרב, שאצל אותו גוי פרצו והוציאו רכוש יקר שאיש מלבד הרב, לא ידע עליהם. גם כאן הסביר הרב שהוא קלט את מחשבת הגנב שתכנן לפרוץ לאותו בית.

סיפר הרב מעשה שהיה בראש השנה תש"ט – הראשון לאחר קום המדינה, בבית הכנסת הגדול ברחובות. נכנס להתפלל גם הנשיא הראשון פרופ' חיים ויצמן. הרב שהיה אז רבה של רחובות היה צריך לשאת דבריו. והסתפק, האם לדבר רק מענייני דיומא, ענייני תשובה המתאימים לר"ה, או גם לקדם את פני האורח המכובד שנכנס לבית הכנסת. וממש עד הרגע האחרון לא פתר את ספקותיו. אולם, כך סיפר, ניגש בלא חשש ובטח בה' שיתן לו מענה לשון, ואכן כשהיה צריך להתחיל, עלה רעיון בליבו, וכה הייתה מסתו: בכל שנות הגלות כשבאו יהודים בימים נוראים לבקש ולהתחנן לפני הקב"ה לא היה, דרך כלל, ליבם שלם במעלה היותר גבוהה של אהבת ה' אלא הייתה מעורבת בלבם גם יראה, יראה מהגויים אשר סביבותם שבהם הייתה תלויה פרנסתם וחייהם ולכן, נשאו לבם גם לחסד לאומים. ועתה, אנו במדינת ישראל, אין לנו את הפחד וההשפלה מהגויים: ומבחינה זאת יכולים אנו לפנות לבנו לאבינו שבשמים. והנה לפנינו האדם שמסמל את מדינת ישראל יותר מכל אדם אחר ומוזכיר לנו את הרעיון של היכולת לעבוד את ה', בזמן הזה, בלב שלם ובדרגה היותר גבוהה של אהבה תמימה. והמשיך הרב את דרשתו

ברעיונות התשובה. "וויצמן איך הגיב?" שאל תלמיד. "וויצמן" נזכר הרב "זלגו עיניו דמעות"...

מעולם לא התייחס הרב ל"מי אמר" אלא "מה אמר", ולא פסל מישהו מראש בשל שמועות לשון הרע או דעה קדומה עליו, וכפי שהזכרנו מעולם לא יצא הרב לפגוע במישהו אלא התייחס למקרה עצמו ואותו גינה בתקיפות רבה בדרכו האופיינית לו. אפשר היה לשמוע ממנו במקרים אין ספור כשהוא אומר לתלמיד: "קבל עליך להבא לתקן את הדבר" וכו'.

לפני הבחירות בתשכ"ו אמר הרב לשאלתנו: "לא הסכמתי לאף מפלגה לתת את חתימתי". אכן, ידע הרב במקרים רבים להתנשא מעל ומעבר לפלגנות וקטנוניות גם אם היא במסווה של לשם שמים.

סיפר אחד מתלמידיו שבחתונתו היו נוכחים הרבנים הראשיים, אבות בתי דין, ועוד מנהיגים וגדולי תורה מובהקים מחוגים שונים. והייתה השאלה למי לתת את הכיבוד של סידור קידושין. נמנו וגמרו לשביעות רצון כולם שהרב מלצר יהי מסדר הקידושין. לפי שכולם מכירים בגדלותו וכולם אוהביו. ואין לו ח"ו שונא. אין גם אחד!.

שמחת יצירה

אם באנו לזכור ממידותיו הבולטות של הרב, דומה שלא יהיה נפקד מקומה של סגולה עיקרית ומנחה באישיותו – דרכו של הרב זצ"ל, תכונה שהטביעה רישומה על כל דרכיו ומידותיו, והיא מדה ואינה מדה. כוונתנו לחייו הסוערים המלאים פעלים ומעש, יוזמה ומעוף, יצירה ובנין, תמיד לחדש ולהתחדש מתוך שמחת חיים ואהבה לכל יצורי אל.

בדוגמאות אין ספור יכולים היינו להבחין במרץ בלתי כלה זה, שהיה כל כך אופייני לרב במעשים קטנים אף בזוטות. הנה, כאן מרגיש הרב שצריך לנסוע לנחם אבלים בקיבוץ נען. והנה נודע לו על אבלים ברחובות ברח' גורדון. וגם לנחם שכנים אחרים אין להתעצל. פה מספר הרב על רעיון שהסביר לבעלי בתים כשמצא אותם בשיעור בעין יעקב. וכאן מסביר הרב לתלמיד שתפס בדרך תוך כדי הליכה היאך אפשר לעשות את החשבון כך שקושיית המהרש"א על התוס' לא קשה. מדי פעם עולה רעיון חדש: ללמוד בחודש אלול לפני התפילה עם הכתה שערי תשובה לרבינו יונה, או להקים חבורה שכל יום לאחר תפילת ערבית יתאספו וידברו בענייני יראה ומוסר. וקרא שם לחבורה "אז נדברו", כמ"ש "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע, ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי עמו" (מלאכי ג, טז).

תדיר נגלה לנו הרב כשהוא יוזם דבר, מחדש חידוש בסברא, מסביר פסוק או מביא דבר חידוד בשם אחרים. ותמיד רענן, מפרה, מחיה ויוצר, ומלא שמחה וחיים.

כשבא תלמיד לשאול, ולהתייעץ – תמיד פגש בחיוך הטוב. אורח זר שבא לישיבה והרב ראהו – קידמו הרב ב"שלום עליכם" ומבט מסביר מצד הרב. כפי שהסביר וקיים בעצמו את הרעיון של "איש

חסד" בכל מאודו, המחפש ומבקש תמיד לעשות חסד ועוד חסד, ולא ידע מנוח. נאה דרש ונאה קיים.

כנזכר לעיל, מאד היה מרגלא בפומיה אִמְרוֹת חז"ל "ארבעה דברים צריכים חיזוק" וגו', "והוא ינהגנו על-מות (תהילים מח, טו). על-מות בזריזות" (ירושלמי מגילה ב, ד), מכאן שצריך תמיד לפעול במרץ ובזריזות ולא להתעצל.

נפלא היה קידוש השם שהיה עושה בנסיעותיו באוטובוס או במונית. ראשית דבר היה אומר את תפילת הדרך בקול גדול שיוכלו לשמוע ולענות אמן. ויש שהיה מזכה את השומעים בסיפור הניסים שנעשו לו בדרכים, ושראה את המילים "ותתננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו" באותיות של אש בוערות לפניו, ועוד מדרשים רעיונות והברקות כטוב לבו.

כשנסע עם תלמיד היה מקיים עמו "בלכתך בדרך" כדבריו, ובקול רם דווקא. סיפר תלמיד שנסע עם הרב במונית ונהג הרב כדרכו. כשירד הרב מהמונית סיכם הנהג: "הייתה נסיעה טובה מאד, החכם סיפר סיפורים יפים"... כנזכר לעיל העיד הרב על עצמו שבנסיעותיו באוטובוס תמיד מצליח לדבר ולהשפיע על היושב לידו. גם על קבוצות היה הרב משפיע באוטובוס כשהיה מבקש לשיר שירי קודש, ומעולם לא התנגדו לדבריו היוצאים מהלב. ואפילו, כפי שסיפר פעם, קבוצה של פועלים חילוניים שנסע איתם לחתונה...

סיפר חתנו הרב יהודה עמיטל זצ"ל (שליט"א) שנסע עם הרב לביה"ח קפלן לדעת תוצאות בדיקה של הרב זצ"ל, ונודע שהוא חולה סרטן! בדרך חזרה, באוטובוס לא פסק הרב מחדוות החיים שלו והמשיך כדרכו להאציל מאוצרותיו על הסובב אותו. וכששאלו חתנו מה יום מיומיים שעוד גברה השמחה, ענה אותו הרב שעכשיו הוא מרגיש שהאתגר גדול יותר... אכן, זה כוחו

לאלוקיו, כח נפשי נדיר ונאדר מפליא ומבהיל, בשעה שנאמר לו שהוא חולה בסרטן המשיך ואף התחזק בדרך החיים והיצירה שהייתה טבועה בו בכל מאודו!

אפשר היה לראות בקלות את ההצלחה בכל מעשיו, את הסייעתא דשמיא שהייתה מלווה אותו בכל עת.

סיפרו שנכנס הרב בשבת אחת לחדר האוכל ושמע ששרים משירי שבת: "אילו היה לי כח הייתי יוצא לשוט הייתי מכריז ואומר שבת היום לה!". אמר להם: אל תאמרו אילו היה לי כח, אלא לכו בכוחם זה והצליחו בע"ה! ואכן, הרב בביטחונו התמים בה' עשה והצליח בכל דרכיו כי ה' עמו. ושתי סגולות אלו: מדת הביטחון ורוחו הסוערת שלא ידעה מנוח השלימו זו את זו והיוו את הכח האדיר הזה שפעל ללא הרף. כמה משפחות שיקם מורנו ורבנו, כמה אלמונים נהנו מעזרתו, וכל זה בצנעה. עשה הרב נפשות במובן של שיקומם בחיים וסיועם, מבלי להתחשב מי האיש ויחוסו. יבואו ויעידו מעשי ידי: המוסדות שיסד הרב, ובהם – "מדרשיית נועם" בפרדס חנה. ישיבה תיכונית בחצור, ישיבה מקצועית בגן יבנה, "ישיבת הדרום", "כוללים" בחולון וברחובות ועוד, לבד כמה ישיבות שהעמיד מחדש על מכונן ועזר רבות להתבססותם ושגשוגן בחומר וברוח. וכל דרך חייו הידועה שעברה על פני רבנות בפרדס חנה ורחובות, ויסוד בית הדין ברחובות, ארגון כנסים דתיים, והופעה בראש מפעלים תורניים, וכיו"ב.

עם כל זאת התבטא הרב כמה פעמים לכתה וליחידים שמרגיש אשמה על שאין הוא פועל מספיק, ואינו מנצל את מלא יכולתו...

בערב ראש השנה תשכ"ו אמר הרב בשיחתו: קשה להשפיע על בחורים צעירים להכות על חטא. צעירים המלאים פריחה וחיים אינם מוכנים לחשוף את חטאיהם ולדעת שחיו בצורה לא טובה. אינם חפצים להביט אל טעויותיהם ולהסתכל תוך קדרות על כל

פעלם. על כן הציע הרב רעיון לימים הנוראים שעל פיו יקל לבחורים להתקרב אל השי"ת: להתחדש, לשאוף לחיים חדשים טהורים יותר קדושים יותר. ולנצל את שמחת החיים ומרץ הנעורים כדי לשאוף לבחינה מחדש של ערכי החיים כולם, ומתוך כך להגיע לחרטה וכאב על העבר וקבלה איתנה לעתיד.

אכן, להתחדש, להתחזק – היו המילים והמושגים אותם הזכיר הרב יותר מכל.

כשהיה הרב אומר שיעור יומי היה נוהג בכתה בדרך כלל שבחמש הדקות האחרונות לערך, של השיעור היה הרב אומר דבר תורה. ובכל יום, תמיד, מצא דבר חידוש שמח ומשמח במחשבה או באגדה.

מתוך מכתב של אחד החברים:

"...אח"כ ביקרתי את דעאל וקניתי ממנו כמה תמונות של אביו זצ"ל. זו הפעם הראשונה שראיתי את תמונתו בצורה מוגדלת. וכשאני מתבונן בה, נדמה לי שהוא רוצה לדבר איתי ולומר משהו, נדמה לי כי הנה הנה, רק עוד מעט – הגבות יתרוממו ומאליהן יחרשו קמטים לאורך מצחו, הפה יפתח ויאמרו ממנו דברים בשמחה ובאותו אושר שהיה תמיד על פניו. וכל זה, מפני שאף פעם לא נתקלו עיני בעיניו לזמן כה ממושך בלי שיאמר לי משהו".

אכן, קשה להתרגל לידיעה שהרב המלא שמחת יצירה וחיים. חידוש ויוזמה עד יומו האחרון ממש – איננו עמנו בשמחתנו ובאבלנו בצאתנו ובבואנו. הרב שמילתו על לשונו לנחם ולעודד בעתות צרה, באבל על גדולי תורה וחברים, כמה חסר הוא באבלנו זה...

מאמר חז"ל שאהבו והיה רגיל מאד על לשונו: "ת"ר הנעלבין ואינן עולבים שומעין חרפתן ואין משיבין. עושין מאהבה ושמחים

בייסורים. עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו". (גיטין ל"ו:). והיה מבאר ומדגיש את החידוש הנאמר כאן: שהנעלבין ואינם עולבים שומעין חרפתן ואינם משיבים, שמחים בייסורים, הֵנָּה אמינא שיזכו לחיי העולם הבא אולם בעולם הזה דלים ושפלים יהיו, עלבונות וייסורים מנת חלקם! אך לא כך נאמר עליהם, "עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו" דהיינו שיזכו בדרכם הם לזרוח ולהזהיר לשמוח ולהאיר לעולם ולחיים כצאת השמש בגבורתו!

בשנה האחרונה כאשר הייתה אסיפה בנוגע לקדושת השבת ברחובות, סיפר הרב כיצד יהודי פשוט ראה אותו הולך מבית הכנסת לביתו עטוף בטלית, וממש יראת כבוד אחזה בו בראותו את הרב. באותה הזדמנות ביקש שהציבור ילכו מבית הכנסת לביתם עטופים בטלית וע"י כך יפגינו את קדושת השבת. והרי הצעה זו אופיינית הייתה לו, לאדם המחדש ומשפיע.

במסיבת הסיום של השנה לכל הישיבה ומסיבת הפרידה של מחזורינו שלושה ימים קודם פטירתו עדיין דיבר בלהט, בהתלהבות ובקולו החזק, כדרכו. בסיום המסיבה בתום כל הנאומים והברכות, ביקש שוב את רשות הדיבור בפעם האחרונה שזכינו לשמוע מפיו דברים. ודברים אלו דברי נביאות המה ואף גונזים בתוכם את יסודות תפיסת החיים האופיינית לו.

וכה פתח לאמור:

"אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו" ... (ברכות ל"א). והמשיך הרב. במשנה באבות (פ"ה משנה כ"ג) כתוב לאמור: כל מי שיש בו שלושה דברים הללו, הוא מתלמידיו של אברהם אבינו. ושלושה דברים אחרים, מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה – תלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה תלמידו של בלעם הרשע. מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של

בלעם הרשע. תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין העולם הבא, ותלמידיו של בלעם הרשע יורשים גיהנם ויורדים לבאר שחת, שנא' "ואתה אלקים תורידם לבאר שחת. אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך", ע"כ. תמה הרב מה שאלת המשנה "מה בין תלמידיו של אברהם" וכו'. והלא זה עתה שנינו מידתם של אלו כנגד מידתם של אלו, ומה מקום כאן לשאלה: מה בין וכו'? והוא מפרק לה: הייתי אומר תלמידיו של אברהם רוחם נמוכה ונפשם שפלה. שפלים ונבזים בעוה"ז. ותלמידיו של בלעם רואים חיים, לפחות עוה"ז יש להם נפשם רחבה רוחם גבוהה, ואם כן מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע, לאלו תלמידיו של אברהם אין עוה"ז כלל אלא שפלים ונמוכים, ולעולם הבא נוחלין חלקם, ותלמידיו של בלעם נהנים בעוה"ז ואין להם עוה"ב! על זה עונה המשנה שאין הדבר כן: "תלמידיו של אברהם אוכלים בעוה"ז ונוחלין העוה"ב: ותלמידיו של בלעם הרשע אין להם גם לא עוה"ז, כמו שנא': "אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם", והוא הדבר אשר שואלת המשנה ומשיבה.

כך אומר הרב זצ"ל על הדברים הללו, ו"שמתוך כך זוכרהו". אכן, כך אנו זוכרים אותו זצ"ל: איש חי רב פעלים המקרין במלוא תוקף וגבורה בשמחה ובאהבה מאורו הגדול: "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו"!

שח הרב פעם לפי תומו שכאשר עבר משיבת נובהרדוק לשיבה בקלצק, סחף עימו את הבחורים בשיבה לדרך המוסר של נובהרדוק, למרות שהשיבה בקלצק עמדה עד אז תחת השפעה חזקה והלך המחשבות של ישיבת סלבודקה. ושינוי זה אל הקצה של כל הבחורים פעל הרב תוך זמן קצר ביותר. דוגמא נוספת למרצו ופעלתנותו.

כאן מקום להזכיר את מייסד השיטה והישיבות של נובהרדוק. ר' יוסף יוזל הורביץ הלא הוא "הסבא מנוברדוק" שהרב התבטא עליו שהיה אביו הרוחני. אכן ניכרו בו ברב מסימניה הידועים של אותה דרך מוסר מקורית ובלתי מתפשרת, כפי שצויין לעיל (לגבי הביטחון המוחלט). ולגבי מדת האמת: בדברים שנראו לדעתו זצ"ל כנחוצים, אחור לא נסוג מפני שום אדם או דבר בעולם, ולא התחשב בגינונים מיותרים או בזלזולם האפשרי של הבריות – האמת לבדה ניצבה מול פניו!

היינו רואים אותו על גבי ה"טוסטוס" של בנו ר' אורי שליט"א או איתנו במשאית, וגם על העגלה של וילצ'יק... כשעמד בפני קהל גדול ומכובדים בהיכל שלמה וקידש שם שמיים כששר לבדו את "שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון", או כאשר נטל את המיקרופון באסיפה רבת משתתפים ברחובות והזכיר שם שמים – על כולמו תרחף אמרת חייו: "ולא תגורו מפני איש כי המשפט לאלוקים הוא" כיאה לנוברדוקאי מובהק.

כשנשאל פעם הסבא מנובהרדוק מדוע הוא מייחד שעות רבות להתעסק עם רבנו לבדו – ענה ואמר: וכי איתו אני עוסק? ישיבות אני מקים! תלמידים אני מחנך!...

ואמנם כאשר הָעֵלּו עַצְמוֹתָיו של הסבא מנובהרדוק לארץ ישראל ונמצא מקום בחלקת השדה אשר רכש רבנו, אמר על כך: "סימן שהרבי שלי מרוצה ממני"...

זכה הרב להיות טמון בין גדולי עולם: סמוך לו אביו ר' איסר זלמן וסמוך לר' איסר זלמן גיסו הגאון ר' אהרון קוטלר, ומצד השני סמוך לו ר' יוסף יוזל הורביץ, "הסבא מנובהרדוק". – עד תחיית המתים במהרה בימינו אמן.

לסיכום יאמר שוב שדברים אלו לא באו להעריך את הרב זצ"ל בכל צורה שהיא. וכן נאמר שדברים אלו, מן הסתם לא יעשו

רושם גדול על אלה שלא הכירוהו. אך לנו, תלמידיו, יהיו כתבים אלו צוהר זיכרון, להיזכר ולהתחזק לחזור ולהתפעל מן הגדלות הנשגבה אשר זכינו מיותר ונגלתה לעינינו.

ניתן להרגיש, שאכלנו על הרב איננו נקי מנגיעות אישיות, כי לבד שאבדנו את הצדיק שהאיר לנו בתורתו ובמידותיו – תקנן גם ההרגשה כאילו אבדנו רע אהוב ונמצאו חסרים בצרכים האישיים יותר, הפחות שמימיים. שכן, הרב באהבת ישראל ובאהבת החסד שבערו בו – פתוח היה גם לבעיות היותר קטנות שלנו. וכפי שנזכר שהיינו נהנים ממנו עצה ותושייה, שואלים ומתייעצים על הרבה מבעיות החיים – לבד ענייני תורה ומוסר. אף היה הרב לבחורים סמכות עליונה בענייני השקפת עולם ושאלות הלכה למעשה.

שנינו: "כל הבוכה על אדם כשר מוחלין לו על כל עוונותיו" (שבת ק"ה:), שאל הרב זצ"ל, והבוכה על צדיק מהו? והשיב: אפשר, שנהפכות לו עוונותיו לזכויות, כדבר האמור בתשובה "אמר ריש לקיש, גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות שנאמר וגו' והאמר ר"ל גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות שנא' וגו' לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה" (יומא פ"ו:).

ונראה שורש הדברים. שהבוכה על לאדם כשר, מן הסתם קרובו או מכירו, בוכה שהנה הלך בדרך כל הארץ לבלי שוב עוד, והוא מתמלא אימה, ופחד מיום הדין הקרב ובא. וזהו, אל נכון, מטרת האבל, שהחי ייתן אל לבו כי זה סוף כל האדם. נמצא גם הוא עושה מיראה ולכן נאמר עליו שמוחלין עוונותיו כדבר שנאמר בעושה תשובה מיראה. ברם, בהסתלקות צדיק, על מה יבכה כל העם, גם הללו שלא מקרוביו או מכריו? "על האי שופרא דבלי בארעא קא בכינא!" על אותן סגולות ומדות נעלות שקשר הצדיק עטרה לראשו, על גודל הרוח, על יופי הנפש אשר חולל בנפשו אותו צדיק ואשר בהישג ידו של כל אשר נשמת חיים באפו. אז יתמלא לב האדם, לא יראה, כי אם אהבה וחסד שמחה ותשובה

ללכת בדרכו הצדיק ולזכות גם הוא למדרגות נישאות וכל אותם דברים נפלאים שישד הבורא בנשמת אדם. ואזי, גם אם לא תהיה קבלת תשובה ממש, מ"מ הבוכה על הצדיק רוח אחרת הייתה בנפשו – רוח חן ותחנונים. ואפשר, נהפכות לו זדונות לזכויות כדרך השב מאהבה.

חידוש זה של הבוכה על צדיק, מדברי הרב הוא, ואין לנו מתאים יותר מהרב עצמו שדברים אלו יאמר עליו. כמה אצילות וגודל רוח, כמה כוחות נפש וסגולות נפלאות אפשר היה להבחין בו ברב זצ"ל. וכמה עלינו ליתן תודה שזכינו לראות בגדלות ניכרת-לעין זאת!

יהי נא הרב חי בתוכנו למען נלך באור דרכו, "וצדיקים במיתתם נקראו חיים" (ברכות י"ח.).

